मनस्विनी

(रसिक प्रतिक्रिया : अनिरुद्ध कवीश्वर – भाग २)

रचना

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी

(साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त लेखिका, कवयित्री)

मंजुभारती प्रकाशन

पुणे

मनस्विनी (रसिक प्रतिक्रिया : अनिरुद्ध कवीश्वर – भाग २)

रचना : डॉ. मंजूषा कुलकर्णी
(साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त लेखिका, कवयित्री)
साकेत / २५, जयवंत पालकर मार्ग,
पोद्दार रुग्णालयासमोर वरळी, मुंबई – ४०० ०३०.
भ्रमणध्वनी – ९०८२१६१५२४, ९८२२८३९४९१
Email : drmangushak@gmail.com

कायमस्वरूपी पत्ता : २३१, समर्थ अलंकार, फ्लॅट–२,
कवितांच्या बागेसमोर, ज्योतीनगर,
छत्रपती संभाजीनगर – ४३१ ००५.

प्रकाशक : सौ. उल्का मंगेश कुलकर्णी
मंजुभारती प्रकाशन
'अे' ५०४, महालक्ष्मी पॅलेस,
वेंकटेश शर्विल सोसायटी समोर,
सी.एन.जी. पंपासमोर, पारी कंपनी चौक,
नऱ्हे, पुणे – ४११०४१.

प्रथम आवृत्ती : वैशाख कृ. १४, शके १९४६
बुधवार, दि. ०५ जून, २०२४

अक्षर जुळवणी : सौ. अनिता विनायक भालेराव
क्रिएशन,
जयश्री, १–एन, सेक्टर ए, एन–१,
सिडको, छत्रपती संभाजीनगर – ४३१००३.
भ्रमणध्वनी – ९४२३३ ९६८८१

मुद्रक : स्टार कॉपीयर्स प्रायव्हेट लिमिटेड
कुमठेकर मार्ग, सदाशिव पेठ, पुणे ३०

ISBN : 978-81-972775-8-0

सर्वाधिकार : © लेखिकेच्या स्वाधीन

किंमत : **₹ १५०/–**

सर्व रसिकवरांना
सादर समर्पण...

मनोगत

‘शब्दांच्या पल्याड असलेलं मौन‘

कवी व रसिकांचे नाते मोठे दृढ व आत्मीय असते. रसिक हे कवितांचे प्रतिबिंब दाखवणारे नितळ दर्पण असतात. माझ्या कवितांना अनिरुद्ध कवीश्वर यांनी दिलेल्या प्रतिक्रियांची बोल बरवा व मनस्विनी ही दोन पुस्तकं प्रकाशित होत आहेत, हे माझ्यासाठी अत्यंत आनंदमयी आणि अभिमानास्पद आहे.

माझ्या कवितांमध्ये माझ्या भावना, विचार आणि अनुभव यांचा समावेश आहे. अनिरुद्ध कवीश्वर यांच्या प्रतिक्रिया माझ्यासाठी अत्यंत महत्त्वाच्या आहेत आणि त्या माझ्या कवितांना नवीन अर्थ प्रदान करतात.

माझ्या कवितांमध्ये मला माझ्या जीवनातील विविध अनुभवांचे प्रतिबिंब दिसते. माझ्या कवितांमध्ये माझ्या भावनांचा, विचारांचा आणि माझ्या अनुभवांचा समावेश आहे. अनिरुद्ध कवीश्वर यांच्या प्रतिक्रिया माझ्या कवितांना नवीन अर्थ प्रदान करतात आणि मला माझ्या कवितांच्या विविध पैलूंबद्दल विचार करण्यास प्रोत्साहित करतात.

अनिरुद्ध कवीश्वर यांना माझ्या कवितांच्या माध्यमातून व्यक्त झालेल्या माझ्या भावना आणि विचारांची जाणीव आहे.

मला अनिरुद्ध कवीश्वर यांचे आभार मानायचे आहेत, ज्यांनी माझ्या कवितांना नवीन अर्थ प्रदान केला आणि मला माझ्या कवितांच्या विविध पैलूंबद्दल विचार करण्यास प्रोत्साहित केले. त्यांच्या प्रतिक्रिया माझ्यासाठी अत्यंत महत्त्वाच्या आहेत आणि मी त्यांचे नेहमी आभारी राहीन.

मला विश्वास आहे की अनिरुद्ध कवीश्वर यांच्या प्रतिक्रियांची पुस्तके वाचकांना आवडतील आणि त्यांना माझ्या कवितांचे रसिक मनावरील अधिराज्यही समजेल.

मी लिहायला बसते तेव्हा माझ्या सभोवताली काहीच नसतं. ना गोंगाट, ना लोक, ना जगाच्या धावपळीचं चक्र. फक्त एक शांत रिकामं पान आणि माझं अंतर्मन. त्या क्षणी माझ्या मनात एक हलकी लहर उठते आणि त्या लहरीवर शब्द

स्वतःच यायला लागतात. कधी ती लहर इतकी नाजूक असते की श्वास थांबवावा लागतो आणि कधी इतकी तीव्र की ओळी थरथरतात. त्या क्षणी माझ्या लेखणीतून उमटणारा प्रत्येक शब्द म्हणजे माझ्या मनाचा श्वास असतो. कविता माझ्यासाठी भावना व्यक्त करण्याचं माध्यम नाही, तर भावनेला ओळख देण्याचं साधन आहे. मी जेव्हा पहिली कविता लिहिली, तेव्हा मी शब्दांत नव्हे; स्वतःला शोधत होते. त्या शोधाचा प्रवास आजपर्यंत चालू आहे.

काळाच्या ओघात अनेक कविता जन्मल्या, अनेक नाती जुळली, अनेक प्रतिक्रिया आल्या आणि त्या साऱ्यांनी मिळून हे माझं जगण्याचं दस्तऐवज तयार केलं. 'कविता का लिहिता?' या प्रश्नाचं उत्तर प्रत्येक वेळी बदलत गेलं. कधी वाटलं, दुःखाचं ओझं हलकं करायला लिहिते. कधी वाटलं, आनंदाला शब्द द्यायला लिहिते; पण आता जाणवतं, मी लिहिते ते जगण्यासाठी. शब्दांनी माझ्या आतलं मौन वाचायला शिकवलं. त्या मौनात माझी कविता उमलते.

कविता लिहिणं म्हणजे क्षण पकडणं. पण तो क्षण आपण पकडतो, की तोच आपल्याला पकडतो, हे सांगणं कठीण आहे. म्हणूनच मी प्रत्येक कवितेखाली तिच्या रचनेची वेळ व दिनांक नोंदवते. तो क्षण जपणं म्हणजे त्या भावनेला स्मृतीचं अस्तित्व देणं. ती वेळ म्हणजे त्या शब्दांचा जन्मप्रमाणपत्रच जणू. कधी रात्रीचे अडीच वाजलेले असतात, कधी पहाटेचा पहिला तांबडा रंग. कधी संध्याकाळी मन थकलं असतं, कधी सकाळी उमलणारं स्वप्न नवं असतं. त्या प्रत्येक वेळी माझ्या लेखणीनं जे उमटलं, ते मी वेळेसकट जपलं, कारण कविता म्हणजे क्षणाचं सजीव रूप.

माझ्या लेखनप्रवासात एक टप्पा असा आला जिथं मला जाणवलं, की माझ्या कविता फक्त माझ्या राहिलेल्या नाहीत. त्या रसिकांच्या हृदयात पोहोचल्या, आणि त्यांच्या भावनांशी मिसळल्या. मग त्यांच्या प्रतिक्रिया म्हणजे जणू त्या कवितेचं दुसरं जीवन बनल्या.

कवयित्री आणि रसिक यांच्या संवादातून एक नवीन साहित्यप्रकार जन्मला, ज्यात कविता आणि प्रतिक्रिया या दोन्ही समान सहनिर्माते ठरले.

या संकल्पनेतून माझे काव्यसंग्रह जन्मले; 'बोल बरवे', 'रसिकवरा', 'अनुबंध', 'हृदयतरंग', 'प्रतिसाद', 'मनस्विनी' आणि 'हृदयस्पर्शी'. या सातही संग्रहांमध्ये एक अद्वितीय धागा आहे, संवादाचा.

कविता बोलते, वाचक ऐकतो, आणि मग वाचकाच्या शब्दांतून ती पुन्हा बोलते. हा वर्तुळाकार प्रवास म्हणजे साहित्याचं पुनर्जन्मचक्र. कविता आणि प्रतिक्रिया. या दोन गोष्टी जणू दोन किनारे. त्यांच्या मध्ये वाहणारा प्रवाह म्हणजे भावना. मी तो प्रवाह जपायचा प्रयत्न केला आहे. माझ्या प्रत्येक कवितेत जशी माझी झलक आहे, तशीच रसिकांच्या प्रतिक्रियांत त्यांचं भावविश्व आहे. हे पुस्तक म्हणजे माझ्या मनाचा नव्हे, तर अनेक मनांचा संयुक्त प्रवास.

कविता लिहिताना मी वाचकाचा विचार करत नाही. कारण कविता लिहिताना मी 'मी' असते. पण ती वाचली गेल्यावर मी 'आपण' बनते. त्या बदलाचा क्षण अत्यंत अद्भुत असतो. कवितेला आपली ओळख मिळते तेव्हा नाही, तर ती दुसऱ्याच्या मनात घर करते तेव्हा. त्या क्षणी शब्दाचं उद्दिष्ट पूर्ण होतं.

या प्रवासात मला अनेकदा जाणवलं, कविता केवळ भावना नसते; ती ज्ञान असते. ती शिकवते, कसं जगायचं, कसं बघायचं, आणि कधी शांत राहायचं. कविता म्हणजे आत्मा आणि बुद्धी यांच्या मध्ये असलेला पूल. त्यावरून मी चालत राहते. प्रत्येक ओळ म्हणजे एक पाऊल आणि प्रत्येक पुस्तक म्हणजे एक थांबा.

'बोल बरवा' मध्ये माझ्या शब्दांचा बाल्यकाल आहे. त्या कवितांमध्ये निरागसता आहे, सहजता आहे.

'रसिकवरा' मध्ये वाचकांनी मला ओळखायला सुरुवात केली आणि मी त्यांना.

'अनुबंध' म्हणजे नात्यांच्या गुंफणीतून उमटलेली अर्थपूर्णता.

'हृदयतरंग' म्हणजे अंतर्मनाच्या लहरींवर उमटलेली सौंदर्यदृष्टी.

'प्रतिसाद' मध्ये माझ्या कवितांबरोबर रसिकांचे शब्दही बोलू लागले, तो संग्रह म्हणजे शब्दांचा संवादमंच.

'मनस्विनी', ती म्हणजे आत्मविश्वासाचा, स्त्रीत्वाच्या ओळखीचा आणि संवेदनशीलतेच्या तेजाचा उत्सव.

आणि 'हृदयस्पर्शी' म्हणजे शब्दांच्या स्पर्शातून उमललेलं नातं.

प्रत्येक संग्रहाने मला नवं काही शिकवलं, नवं काही दिलं, आणि मला अधिक 'मी' बनवलं. कविता लिहिताना मी कधी पुरस्कारांचा, प्रसिद्धीचा विचार

केला नाही. मला फक्त हवं होतं, की माझा शब्द कुणाच्या मनात हलकासा स्पर्श करून जावा. तो स्पर्श जर कुणाला जाणवला, तर तीच माझी खरी पारितोषिके आहेत.

या प्रवासात मला जाणवलं, की कविता म्हणजे एक अंतर्गत प्रार्थना. ती कुणाला उद्देशून नसते, ती फक्त अस्तित्वाशी केलेला संवाद असतो. कविता लिहिताना आपण देवाजवळ जातो, पण देव म्हणजे शब्दांचा नव्हे, तर भावनेचा प्रकाश. अनेकदा मला विचारलं गेलं, 'तुमच्या कवितेत इतकं शांततेचं सौंदर्य कसं?' मी त्यांना म्हणते, 'शांतता म्हणजे काही नसणं नव्हे; ती म्हणजे सगळं जाणूनही मौन पाळणं.' त्या मौनातूनच माझ्या कविता जन्म घेतात आणि त्या शब्दांतून पुन्हा मौनाकडे परत जातात.

मी या सर्व संग्रहांकडे पाहते तेव्हा असं वाटतं, की या पानांमध्ये मी माझं संपूर्ण आयुष्य लिहिलं आहे. शब्दांमधून वाहणारी माझी ओळख, भावनांमधून उमटणारा काळाचा ठसा, आणि प्रतिक्रियांमधून झळकणारा वाचकाचा स्पर्श. हे सगळं मिळून या प्रवासाचं सौंदर्य घडवतं. माझ्यासाठी साहित्य म्हणजे नातं – कविता आणि रसिकांचं, मन आणि शब्दांचं, विचार आणि अनुभूतीचं. ही नातीच मला पुढे नेतात. आज या टप्प्यावर उभी राहून मी एकच म्हणू शकते, 'मी लिहित राहिले, कारण मी जगत राहिले. आणि जेव्हाही जगण्याचा थकवा आला, तेव्हा शब्दांनी मला पुन्हा उठवलं.'

हे 'मनोगत' म्हणजे माझ्या आतल्या कवयित्रीचा आत्मस्वर आहे. कविता माझ्या श्वासात आहेत आणि रसिकांचा प्रतिसाद माझ्या प्रेरणेत. हा प्रवास अजूनही सुरू आहे, कारण कविता म्हणजे शेवट नाही, ती अमर सुरुवात आहे.

मला वाटते की अनिरुद्ध कवीश्वर यांच्या प्रतिक्रियांचे पुस्तक माझ्या कवितांच्या प्रेमींसाठी एक उपहार असेल.

हा जगातील कदाचित पहिलाच प्रयोग ठरेल, ज्यातून साहित्यक्षेत्रात नवे आयाम प्रस्थापित होतील आणि पुस्तकात कवी, लेखकाबरोबर रसिकदेवतेला स्थान मिळेल.

मला रसिकवरांचे असेच प्रेम सदैव लाभत राहो हीच कामना !

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी

प्रस्तावना

(आत्मविश्वासाच्या आणि संवेदनांच्या प्रवाहात)

'मनस्विनी' हे नाव उच्चारताच एक लय उमटते. त्या शब्दातच एक तेज आहे, एक स्थैर्य आहे, आणि एक ओलाही आहे. हा संग्रह म्हणजे स्त्रीच्या मनाच्या आणि जगण्याच्या प्रत्येक कोपऱ्याला प्रकाशात आणणारा प्रवास आहे.

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांच्या लेखणीतून उमटलेला 'मनस्विनी' हा संग्रह स्त्रीच्या मनाला केवळ विषय म्हणून नाही, तर जीवंत, विचारशील आणि करुणायुक्त शक्ती म्हणून दाखवतो.

मंजूषाताईंच्या कविता वाचताना नेहमी एक गोष्ट जाणवते, त्यांचं लेखन तर्काने नाही, तर आत्म्याने जगतं. त्या प्रत्येक भावनेला स्पर्श करतात, पण त्या भावनेत अडकत नाहीत. त्यांची कविता स्त्रीमनाचं दु:ख सांगते, पण करुणेत न्हात नाही; ती त्या दु:खातून प्रकाश निर्माण करते.

'मनस्विनी' या संग्रहाचं वैशिष्ट्य केवळ विषयात नाही, तर त्याच्या मांडणीत आहे. येथे प्रत्येक कवितेखाली कवयित्रीने तिच्या रचनेचा दिनांक आणि वेळ नोंदवला आहे. ही कृती जणू त्या क्षणाला अमर करण्यासारखी आहे. कविता म्हणजे क्षणाचा भावनिक स्फोट आणि मंजूषाताई त्या स्फोटाची वेळ नोंदवतात, जणू म्हणतात, या वेळी, या क्षणी, माझ्या मनाने असं जाणवलं होतं. ही केवळ एक नोंद नाही, तर कवितेचा जन्मप्रमाणपत्र आहे. आणि कदाचित, जगात पहिल्यांदाच एखाद्या कवयित्रीने प्रत्येक कवितेच्या जन्माची अशी अचूक वेळ सांगितली आहे.

या संग्रहाचं आणखी एक वैशिष्ट्य, कवितांनंतर येणाऱ्या रसिकांच्या प्रतिक्रिया. हे पुस्तक म्हणजे 'कवी आणि वाचक यांच्यातला सजीव संवाद' आहे.

कवयित्री लिहिते, वाचक प्रतिसाद देतो, आणि त्या संवादात निर्माण होतो. साहित्याचा नवा अर्थ. ही संकल्पना इतकी दुर्मीळ आहे की ती केवळ मराठी साहित्यातच नाही, तर जागतिक काव्यविश्वातही एक नवा अध्याय ठरू शकते.

'मनस्विनी' या नावातील 'स्व' हा शब्द महत्त्वाचा आहे. हा संग्रह म्हणजे 'स्वत्वाचा उत्सव' आहे. मंजूषाताईंच्या कवितेतली स्त्री ही संघर्ष करणारी असते, पण तिला स्वतःचा आवाज सापडलेला असतो. ती विनम्र आहे, पण दुर्बल नाही. ती सहनशील आहे, पण मौन नाही. ती ममतेने ओथंबलेली आहे, पण तिला स्वतःची दिशा माहीत आहे.

कविता म्हणजे स्त्रीच्या मनाचं आरसंसं विश्व. कधी ती आई बनून बोलते, कधी ती सखी बनते, कधी ती समाजाशी प्रश्न विचारते, आणि कधी स्वतःलाच उत्तर देते. या सर्व छटांमधून ती एकाच गोष्ट सांगते, मी आहे. आणि मी जगतेय.

'मनस्विनी' वाचताना असं वाटतं, की या कवितांमधली स्त्री केवळ कागदावर नाही, ती आपल्या आजूबाजूला आहे. ती आपल्याला भेटते. कधी बसमध्ये बसलेल्या नजरेत, कधी आभाळाकडे पाहणाऱ्या शांत चेहऱ्यात, कधी एखाद्या मुलाला अलगद हात फिरवणाऱ्या बोटांत.

या कवितांमध्ये स्वातंत्र्याचा आवाज आहे, पण तो घोषणा करून नाही. तर आत्मविश्वासाने दिलेला आहे. 'माझं मन माझं आहे, ही जाणीवच 'मनस्विनी'च्या कवितांचा केंद्रबिंदू आहे.'

मंजूषाताईंची भाषा सोपी, पण अर्थगर्भ आहे. त्यांच्या शब्दात सौंदर्य आहे, पण सजावट नाही. त्यांच्या भावनांत खोलपणा आहे, पण अतिरेक नाही. त्या लिहिताना विचार करतात, पण विचाराला त्यांनी अनुभवाचं ऊब दिलेली असते. त्यांची कविता म्हणजे निसर्ग, समाज, माणुसकी आणि स्वतःशी असलेला संवाद. त्यांच्या लेखणीचं वैशिष्ट्य असं, की त्या स्वतःची कविता लिहितात, पण वाचकाला त्यात स्वतः दिसतो.

या संग्रहात अनेक विषय आहेत. वेदना, आशा, संघर्ष, सौंदर्य, एकाकीपण, शांतता, प्रेम आणि पुनर्जन्म. पण प्रत्येक विषयाला एक सामान्य सूत्र जोडतं ते म्हणजे, मनाची जाणीव. ती जाणीवच 'मनस्विनी' बनवते.

या संग्रहात काही कविता क्षणभंगुर भावनांवर आधारित आहेत. पण त्या क्षणांनाही त्यांनी अनंततेचा स्पर्श दिला आहे. एखादी कविता वाचून आपण त्या

वेळीच्या तिच्या वेळेकडे पाहतो. आणि विचार करतो, 'त्या क्षणी त्या मनाने काय अनुभवलं असेल?' त्या वेळेचा उल्लेख म्हणजे केवळ संदर्भ नाही, तो मनस्थितीचं साक्षीपत्र आहे.

'मनस्विनी' या संग्रहात कवी आणि वाचक दोघंही एकत्र प्रवास करतात. कवयित्री लिहिते, वाचक वाचतो, आणि दोघंही त्या भावनेतून स्वतःला शोधतात. हा संग्रह म्हणजे एक आरसा आहे. ज्यात प्रत्येकाला स्वतःचं प्रतिबिंब दिसतं.

'मनस्विनी' ही फक्त कवितांचा संच नाही, ती म्हणजे एक मनाचा विकास प्रवास. एका कवयित्रीचं मन, जे अनुभवांमधून वाढतं, स्वतःचा आवाज शोधतं, आणि शेवटी इतरांसाठीही आवाज बनतं. ही कविता केवळ संवेदनांची नाही, ती प्रेरणेची आहे.

प्रत्येक पानावर एक विचार झळकतो. की माणूस जगताना जितका बाह्य संघर्ष करतो, तितकाच तो अंतर्मनातही करतो. 'मनस्विनी' या दोन्ही जगांमधील संतुलनाचा धागा धरून ठेवते. या कवितांमध्ये कधी प्रेमाचा मृदू स्पर्श आहे, कधी जीवनाच्या वेदनेचं सत्य आहे, कधी आशेची धूसर झळाळी आहे, आणि कधी शांत स्वीकृती.

त्या कवितांना वाचताना मन म्हणतं, 'हो, असंच मीही कधी जाणवलं होतं.' हीच खरी कविता. जी आपल्याला स्वतःकडे परत नेते. 'मनस्विनी' म्हणजे स्त्रीमनाचा आत्मसंवाद. ती कविता नाही, ती मनाचा आवाज आहे. जो समाजाशी वाद घालत नाही, पण स्वतःच्या शांततेत उत्तरं शोधतो. ही कविता सांगते. की सशक्तपणा म्हणजे आवाज उठवणं नव्हे, तर शांततेतही ठाम राहणं.

या संग्रहातली प्रत्येक कविता जगण्याचं सौंदर्य आणि अस्तित्वाचं गूढ एकत्र सांगते. त्यात कोणतीही रचना केवळ विचारासाठी नाही, ती अनुभवासाठी आहे.

मंजूषाताईंचं लेखन म्हणजे विचार आणि भावना यांचं संतुलन, शब्द आणि शांततेचं एक नातं. 'मनस्विनी' वाचताना असं वाटतं, की आपण आपल्या आतल्या स्त्रीला भेटतो. ती कवी असते, आई असते, विचारवंत असते, आणि सर्वात महत्त्वाचं म्हणजे, ती स्वतः असते.

हा संग्रह प्रत्येक वाचकाला एक संदेश देतो. की स्वतःचं अस्तित्व जाणणं हीच खरी शक्ती आहे. 'मनस्विनी' म्हणजे शब्दांतून झळकलेला आत्मविश्वास,

भावनांमधून वाहणारी निर्मळता, आणि जगण्याला कवितेचं रूप देणारा एक प्रयोग. हा संग्रह केवळ वाचण्यासारखा नाही. तो अनुभवण्यासारखा आहे.

कविता, तिचा क्षण, आणि वाचकाचा प्रतिसाद ही त्रिसूत्री मंजूषाताईंच्या संकल्पनेची आत्मा आहे. त्यांनी सिद्ध केलं. की कविता एकटी नसते; ती संवादातून जिवंत राहते.

'मनस्विनी' वाचून मनात एक ओळ उमटते, 'स्त्री म्हणजे मृदुता नव्हे, ती शक्ती आहे; आणि ती शक्ती म्हणजे प्रेमाची, स्वत्वाची, आणि निर्मितीची.'

हीच मंजूषाताईंच्या लेखणीतली खरी ओळख. त्या फक्त लिहीत नाहीत, त्या प्रत्येक ओळीत मनाचा ठाव देतात. 'मनस्विनी' म्हणजे त्यांच्या अंतर्मनाचा उजेड आणि तो उजेड प्रत्येक वाचकाच्या मनात दिवा पेटवतो, शांत, पण शाश्वत.

श्रीमती. उषा दातीर
प्रसाद, नागपूर

अनुक्रमणिका

१)	खुणा पावलांच्या	१५
२)	रूप दुर्गेचे	१६
३)	रीती साऱ्या पाळण्या	१८
४)	थांबविले मी जगण्याला	२०
५)	कपाशीच्या झाडाला	२२
६)	कोणास मिळते प्रीत	२४
७)	परतून तुझे येणे	२५
८)	हास्यात मोती	२६
९)	दल पाकळ्या जीवाच्या	२८
१०)	जीवनभराची साथ	३०
११)	काय रंग पसरले	३२
१२)	उगवतीच्या शुभ रंगांनो	३४
१३)	बुडलो केवळ तुझ्यामध्ये	३६
१४)	सांज म्हणे वेडी	३८
१५)	निळ्या जांभळ्या क्षितिजाशी	४०
१६)	किती श्वास	४२
१७)	मन कमळ	४४
१८)	सृष्टी विरळ	४६
१९)	गर्द गुलाबी	४८
२०)	आतल्या स्वप्नामध्ये	५०
२१)	हृदय फुलांचे	५२
२२)	फूलपाखरू व्हावे जगणे	५४
२३)	गजरा बहु प्रीतीचा	५६
२४)	हातात हात राणी	५८
२५)	हाक माझी ऐक ना	६०
२६)	ओठांचा कागद	६२
२७)	तरीही ऋतू मज अंतरी	६४
२८)	दोषी सखये मोगरा	६६
२९)	सर वळवाची होय	६८
३०)	मीलन हे खुशीत	७०
३१)	हे कृष्ण दामोदर	७२
३२)	सागर भिनवुन मनात माझ्या	७४
३३)	माझेच गीत मी उलगडले	७६
३४)	तू डोकाव माझ्या मनात	७८
३५)	जगणे सुंदर मोह जाळी हा	८०
३६)	कोष	८२
३७)	आत गाभारा उजळा	८४
३८)	समर्पण ऐसे अलौकिक	८५
३९)	मन पाऊस पांघरी	८६
४०)	केतकीचे उमलणे	८८
४१)	नव्या फुलांचे रंगही घेशील	९०
४२)	सहवासाचा सुगंध बकुळी	९१
४३)	जिंदगी	९२
४४)	तीट राधेचे मोहन काजळ	९३
४५)	आनंद असू दे क्षणभरी	९४
४६)	फिटे पारणे दो नयनांचे	९५
४७)	अन संध्येचा स्वर गहिवरला	९६
४८)	हिरवी गाणी हिरव्या ऋतूची	९८
४९)	उरी आर्त संवेदना कोंडलेली	९९
५०)	राधेसंग कृष्ण रमे	१००
५१)	मौनाचे स्वर कंठी जुळले	१०२
५२)	सांज तुझ्याच पायाशी	१०३
५३)	प्रीत उधाण उराशी	१०४
५४)	नजर गोजिरी पहावी	१०५
५५)	झुळूक बनुनी वाहतो	१०६
५६)	कानोसा	१०८
५७)	काकदृष्टी	११०
५८)	ऋतू मनात शरद हा	११२

५९) जहाँ स्वर हुये श्रीहरी ११३
६०) कोजागिरीच्या चांदण्याला ११४
६१) भक्तिगीतम् ११६
६२) ओजसाचा धरू कर ११७
६३) रूप गोजिरे फुला सुमनसा ११८
६४) इतकं इथे गुंतायचं नसतं १२०
६५) पथ अनंत १२२
६६) तीर खुणा मज जपतो १२४
६७) फकिरीत फकीर राहील १२६
६८) अंतर प्राजक्ताने हरले १२८
६९) लागे किनारी नाव १२९
७०) उत्साहाची एक लहर मग १३०

(१)
खुणा पावलांच्या

खुणा पावलांच्या
तू सांभाळुनी ये
त्यावर चालु दे
अलगद मन हे

मिटताच लाटांसवे
पावलांच्या
प्रेमात जपुनी
असे चालणे हे

नको रे कळाया
तू मी भेटलेले
लाटेस सारे
गुज वाटलेले

धावंत येऊन त्या
जपती पदांना
दिसल्या क्षणी
गुप्त करती तयांना

माहीत आहे का
तुज राजसा हे
गुपित आपुले
लहरी जपती उरी रे

खुणा पावलांच्या
इथे पुसल्या जाती
तिथे वाट हृदयाची
पदचिन्हं लेती

असा खेळ हा
चालतो युगयुगांचा
क्षणी पाऊले तर
झणी लोपण्याचा

दि.०६/११/२०२०
रात्री ०९.११ वा.

खूप छान !
लाटांवर सहज स्वार होऊन आलेली कविता.

(२)
रूप दुर्गेचे

उगवतीच्या शुभरंगांनो
उगवून या ना मज आकाशी
आणिक आणा सूर्य मागुनी
तेजाळलेला चित्तनभाशी

एक सुवर्णासम कांतीने
अंतःकरणी घ्यावा ठाव
चित्तसूर्य उदयाचली यावा
आत्मसविता त्याचे नाव

हळूहळू तो प्राचीवरती
रक्तरक्तिमा घेऊन येवो
मागे मागे उजळून दिग्बल
क्षितिजासम मन नवेच होवो

सप्तरंग मग आयुष्याचे
या सूर्याने उधळून द्यावे
मज हृदयाच्या नभांगणावर
इंद्रधनू ते उमटून यावे

रोज पहाटे पहाट गावी
सप्तसुरांचे सूर नव्याने
मंजुळ वेणू उमटून जावी
गोकुळगावी पुन्हा नव्याने

दि.२१/११/२०२०
०७.३९ वा.

हळूहळू तो प्राचीवरती
रक्तरक्तिमा घेऊन येवो
मागे मागे उजळून दिग्बल
क्षितिजासम मन नवेच होवो

नित्यनूतन सूर्योदय, नवे नवे क्षितिज, प्रसन्न करणारे वातावरण आणि सहज सोप्या शब्दांतून व्यक्त होणारी तुमची कविता मनाचा गाभारा उजळून टाकते.

(३)
रीती साऱ्या पाळण्या

सगळ्यांशी जुडलो आहे जरी मी
तरी बुडलो केवळ तुझ्यामध्ये
मी न राहिलो माझा वेडे
सामावलो मी तुझ्यामध्ये

तुझे हासणे, तुझे बोलणे
अवखळ सारे तुझे वागणे
प्रेमामध्ये सरितेसम तव
झोकून देऊन असे वाहणे

तुझेच सारे शब्द बोलती
भवताली या आसमंती मज
गीत तुझेच हे ऐकू येते
क्षणोक्षणी आतून कुठून मज

नयनांमध्ये कोंडून घेतो
आनंदाने तुझ्या रोज मी
जगतासंगे भांडून घेतो
स्वानंदाने तुझ्यासाठी मी

अशी वेगळी वीण नात्याची
आयुष्याने विणली आहे
राधा कोठे कोठे बाहेर
कृष्णामध्ये भिणली आहे

दि.२४/११/२०२०
०८.५३ वा.

नयनांमध्ये कोंडून घेतो
आनंदाने तुझ्या रोज मी
जगतासंगे भांडून घेतो
स्वांनदाने तुझ्यासाठी मी

एकदम नेमकं वर्णन. चित्रातून जणू श्रीकृष्ण आपल्या मनातील गूज तुमच्यापाशी मोकळेपणानी बोलून दाखवत आहे. तुमच्या मनाचा विस्तार तुम्ही तुकोबारायांच्या शब्दांमधे सांगायचं तर आकाशाएवढा केला आहे.

(४)
थांबविले मी जगण्याला

आज सांज म्हणे वेडी
गोड थंडीत बुडाली
थंडी गुलाबी की बंडी
तिने अंगी पांघरली

बंडखोर थोडी थोडी
अवखळ वेडी लाडी
वेड तिज ऐसे लागे
लागे ऋतूची या गोडी

गोडीगुलाबीने ऐशी
गुलाबात हास
हसली की राधा
श्याम गुलाबीच रास

रास रंगांची उधळे
संध्याराणी गगनात
गगन मगन त्यात होई
रंग त्याच्याही मनात

मनी असती जे रंग
आत खोल दडलेले
दडूनिया प्रेम सारे
सारे आत वाढलेले

रंग पसरला आता
मला सांगणे की सोपे
प्रियेदारी निशिगंध
मन गुलाबाच्या संगे

रात्र तरुणी सुंदरी
जरा सजुनिया आली
वाट पाहण्या आधीच
माझी वाट गंधाळली

रंग असेच राहू दे
थोडे वेडे ते अल्लड
आज स्वर्गीचा वसंत
इथे मला ना उसंत

मन चिंब गुलाबाने
आत रुधिर गुलाबी
प्रिया गुलाबी नि तिची
रिझवणंही गुलाबी

दि.०४/१२/२०२०
रात्री ०९.०१ वा.

राञ तरुणी सुंदरी
जरा सजुनिया आली
वाट पाहण्या आधीच
माझी वाट गंधाळली

वा ! काय सुंदर कल्पना.

तिचा आभास सुध्दा वाट गंधाळतो, आगमनाची इतकी रसपूर्ण कल्पनाच मनाला खेचून घेते.

(५)
कपाशीच्या झाडाला

निळ्या जांभळ्या क्षितिजाशी
सांज गुलाबी टेकली
नभ राणी सागराला
पाहण्यास की वाकली

तिचा शालू भरजरी
जर चांदण्यांची खडी
पदरास जांभळाई
बिंब सागर हृदयी

त्याचे मनंही गुलाबी
लाटा उसळून येती
प्रेम तरंऽऽग नव्याने
त्याची उतावीळ भरती

आज लाडात आलेली
किती रंग ती ल्यालेली
एक रंग उसळतो
सुधा न्यारी की प्यालेली

अशा सांजमीलनाला
चंद्र साक्ष देत राही
लाज गुलाबी वाढवी
तो की प्रेमदूत होई

मावळतीच्या सूर्याने
मंद प्रकाश केला हा
अशा लाघवी प्रीतीच्या
किती वेल्हाळ वेळा ह्या

सय दिसभर तिची
नभांगना कामामध्ये
जरा फुरसत आली
रत्नाकर जोमामध्ये

तिचे नितळ ते बिंब
याच्या अंगाखांद्यावर
दोघे भेटले मिठीत
कसनुस बांधावर

क्षितीजाच्या मनी फुले
मीलनाची गोड बात
डोळे मिटून घेताच
नभसागर भरात

दि.०८/१२/२०२०
सायं ०७.११वा.

सांज इतकी सुंदर असू शकते.

मनामनात रुंजी घालणाऱ्या भावनांना कवितेतून सहज उधळता. माणसाच्या अंतर्मनाचा ठाव घेता. निसर्ग नि:संकोच पणे क्षितीजाच्या पटलावर रंगांमधून व्यक्त होऊन मुक्त होतो अन् हृदयाच्या तारा छेडतो.

शेवटची दोन कडवी खासच.

(६)
कोणास मिळते प्रीत

किती श्वास हे माझे इथले
जरा खुलू दे होत मोकळे
आज बहकू दे थोडे मजला
थोडे चालू दे धुंदीमध्ये

घोट सुधेचे घेता घेता
चढू दे मदिरा तव प्रीतीची
उतरू ना दे तिला कधीही
पाजवून तू तुझ्याच हाती

का पाजवतो नयनांमधल्या
अशा सुरील्या पेल्यांमधुनी
बुडून जाईन, गढून जाईन
खोल खोल मी तुझ्या आतुनी

श्श् श्श् नकोच काही बोलूस आता
धुंदी वेगळी डोळ्यांवरती
खरी जी असते प्रेममदिरा
ती चढते ना आत्मशरीरी

हिसळू दे तो प्याला भरला
जरा सांडू दे प्रीत शराबी
कधी न प्याले परी जाहले
मी मधुशाला अशी गुलाबी

दि.२०/१२/२०
रात्री १०.२७ वा.

शृंगारिकतेला ही एक दर्जा प्राप्त करुन देणारी शब्दकळा.

न भोगता ही आकळते, प्रेमरस पाझरते अशी साजरी शीतल लावणी. अंगी फुलवते रोमांच अन् पसरविते अभिसारिकेच्या गाली,

रंग गुलाबी, ताजी टवटवीत...

(७)
परतून तुझे येणे

मन कमळ फुलून यावं असं
चित्त सरोवरही नितळसं
शुभ्र स्वच्छ जलाची सुंदरता
शुभ्रदल पंकजे उमलता

नानाविध भावनांची कल्लोळता
शांत कराव्या संयमी लाटा अशा
मग पहावे सूर्यास निरखुनी
अंतःकरण घ्यावे की पारखुनी

आजूबाजूस किती ही हिरवाई
मनी उगाच दुःखाची दुखराई
त्यास चिखल करून तुडविता
वर आनंदकंदाची कमळाई

वाट पाहती कित्येक कळ्या अशा
कधी फुलण्या मिळेल वाव खरा

चित्त लावावे नारायणाच्या पायी
मग विकास साराच देख जरा

लिप्त नकोच संसारजल तनी
राहू त्यातच नको ते तरी मनी
पायी दलदल असू दे कितीतरी
वर मुखकमलाची शोभा भारी

असे उमलून येता आत कमळ
वर कांती झळके ना सकळ
सरोवराच्या विरुद्ध आपुले
चिखल वर तरी आत फुलणे

वरच्या लाटा वरचे पाणी
सारे चिखलही वर फेकणी
आत उमले कमलदल
चित्तसूर्याची अशी करणी

दि.११/१२/२०२०
सकाळी ०९.४९ वा.

वा वा सुंदर विचार मांडला आहे कवितेतून. भोवतालच्या अनंत कल्लोळातून ही चित्त शांत ठेवून हृत्कमल फुललेलं प्रसन्न ठेवायचं. पवित्र अन् मंगलमय.

(८)
हास्यात मोती

वारा पाणी बर्फा घोळविती
बर्फान्डे आकारा
सृष्टीमधली सृष्टी विरळ ही
क्वचित ये साकारा

दुर्मिळ काही दृश्य दिसती या
ब्रह्मांडी अवचित
दृष्टी सौंदर्याची हवी बघ
असते रसिका खचित

एका अवनीवरती कोठे
ऊन अति तापते
कुठे बरसतो पाऊस वेडा
कणतनमन कापते

कुठे थंडीची अतिरेकाई
पाषाने गोठती
पाणीपाणी व्हावे वाटले
बर्फ वितळू पाहती

पण हा वारा धरुनी गारा
पाण्यासवे खेळतो
बर्फा अंगी घेऊन पाण्या
वरी असा लोळतो

गोलगोल तो फिरतो विरतो
मीलन होता दोन्ही
त्या दोघांच्या क्रीडेमधले
अंड जन्मते काही

जलराणी त्या वाऱ्यासंगे
एकरूप अशी होते
नव्या रूपाला त्या स्वरूपाला
उदरामध्ये घेते

प्रेम जसजसे बहरून येते
अंडे नवजन्माचे
रूप वेगळे दिव्य सोहळे
कोडे आकाराचे

अंडामधुनी ब्रह्मांडाची
उत्पत्ती होतसे
अन ब्रह्मांडी जीवन अंडी
चक्र असे दिसतसे

दि.१८/१२/२०२०
सकाळी ८.५७ वा.

रूप वेगळे दिव्य सोहळे
कोडे आकाराचे

खरंच किती विविधता आहे. या सृष्टीमधे केवळ कवीची दृष्टी पडताच त्यातील गूढ समोर येऊन उभे टाकते. शब्दसंपत्ती अफाट आहे कल्पना विश्वाचा विस्तार ही प्रचंड आहे. दुधात साखरेचा गोडवा अन् घुसळले तरी नवनीतच दिसेल.

(९)
दल पाकळ्या जीवाच्या

गर्द गुलाबी रंगामध्ये
जरा बुडू दे मला
जशी खुलून ही आली कलिका
होईन नाजुक फुला

आत आनंदी भाव प्रकटले
सोनेरी उजळले
पराग कण त्या फुला मनी बघ
प्रियास की कळले

आत खोलवर अजून गडद हा
रंग साठला आहे
झुळुक येऊ दे तव प्रीतीची
गंध साठला आहे

ने उडवून मज तुझ्यासवे वा
झुलू दे थोडे थोडे
क्षण फुलू दे सुकण्याआधी
वागू थोडे वेडे

आज ठरविले मी ना काही
फक्त पाकळ्या खुलल्या
पायवाटा या अशा रोजच्या
तरीही मोहून भुलल्या

कुणी थांबला रसिक हा असा
अवचित मिटले डोळे
परिमळ गेला हुंगून त्याला
सुमना प्राशियले
त्याने सुमना प्राशियले

रंग फुलाचा शहारून हा
तेंव्हा लाजून आला
म्हणून आजंही रमणी गाली
मीलनी पसरून गेला

दि.१९/१२/२०२०
सायं ०६.५३ वा.

कुणी थांबला रसिक असा हा
अवचित मिटले डोळे
परिमळ गेला हुंगून त्याला
सुमना प्राशियले
त्याने सुमना प्राशियले

दोघेही रसिक सुगंध घेणारा आणि देणारा ही. इथे फक्त चेतना चैतन्यी मिळाली, समरस झाली अन् दोघे बहरली. वा सुंदर भाषा, सुंदर आलाप...

(१०)
जीवनभराची साथ

चल राजसा घेऊन मजला
असल्या स्वप्नामध्ये
जिथे उमलला स्वर्ग स्वयेची
वसुंधरेच्या मध्ये

किती रंगांच्या मज आकांक्षा
बहरून इकडे आल्या
एक निकेतन असे सचेतन
भवफुलांच्या डाल्या

रम्य सरोवर शीतल वारा
शांत जळाची राणी
मज दाखवते बिंब सुंदरी
मनात गाऊन गाणी

उभा भरलेला झाडफुलांनी
डोंगर पाठीमागे
हिरवा हिरवा दिसे तो बरवा
विरंगुळा गाठी लागे

कसा सांधतो सेतू गोंडस
तुझ्या नि माझ्या हृदया
येईन चालत तुझ्या अंतरी
सौख्य तुला ते द्याया

कधी न संपो वसंत इथला
असेच राहावे सारे
जणू चित्रातुन सुख रेखिले
मदनमंजिरी वारे

कवेत घे मज घट्ट भरोनी
कधी न सोडून जाण्या
आणि वचन दे मला आज तू
केवळ माझा होण्या

दि.२०/१२/२०२०
सकाळी ०८.२७ वा.

कधी न संपो वसंत इथला
असेच रहावे सारे
जणू चित्रातून सुख देखिले
मदनमंजिरी वारे
कवेत घे मज घट्ट भरोनी
कधी न सोडून जाणा-या
आणि वचन दे मला आज तू
केवळ माझा होण्या

तरल भावना सुंदर, लाघवी शब्दांमधे उतरवल्या आहेत. वाचताना ही एक उच्च स्तर जाणवतो. नाजूक प्रेमभावना किती संयतरित्या पण असरदार मांडल्या आहेत. छोट्या छोट्या वाक्यातून सहज मोत्यांच्या लडीसारख्या घरंगळतात.

लावण्या रचल्या आहेत त्या कशा असतील याची एक झलक दिसते आहे. मनाची हळुवार स्पंदने व्यक्त करणारी कविता.

(११)
काय रंग पसरले

हृदय फुलांचे अंथरीन मी
ये तू अलगद त्यावर चालत
नाजूक माझे मन प्रिये की
नाजूक पदचिन्हे तव बोलत

आणीन बहरून वसंत समया
झाडे फुलतील फुले पांघरून
तुझ्यासाठीचे भाव उमलतील
अगणित सुमने माझी डवरून

मी चैतन्ये लेऊन हिरवा
सदैव राहीन तुझ्याचसाठी
तूच प्रेरणा तूच चेतना
जगणे माझे तुझ्याचसाठी

तू लावण्या सुकुमारी गं
देहाहूनही मन कोवळे
पाहताच मनपुष्प पाकळ्या
माझ्या अंथरताच सोहळे

एकांतातील सुंदरतेच्या
अशा पाकळ्या वाट उमलते
तुला मला अन निसर्गास या
गूज मनातील आपुल्या कळते

थोडे विसावू मीलन होता
खुणा फुलांच्या हृदयमंदिरी
झाडे मजला सांगत होती
नाजूक तुझी ही प्रियामंजिरी

खूप जपावे तू तिज चित्ता
कोमेजून ना जावे कधीही
अशा नाजुका ललनेसाठी
स्वर्ग पदतळी आणावा की

तनमन सुंदर भावविभोरा
प्रीतवर्षावे पुलकित सारा
मनमयूराने हर्षभराने
नृत्यासमयी फुले पिसारा

घेऊन हाती हात प्रियेचा
चालून जावी वाटपाकळी
त्या मलमल स्पर्शाने जागी
फुलून येईल रेश्मा कळी

दि.०२/०१/२०२१
सकाळी ०७.४३ वा.

खूप छान !

फोटोवरुन एवढ्या सुंदर, भावविभोर करणाऱ्या भावना उमटतात तर प्रत्यक्ष दृष्य अनुभवताना मनाची अवस्था काय असेल याची कल्पना येते. खूप भाग्यवान आहात. भगवंतानी ठायी ठायी सौंदर्य टिपण्याचे भान दिले आहे. स्वत:बरोबरच इतरांची मने प्रफुल्लीत करण्याची तरल भाववृत्ती तुमच्याजवळ आहे.

जीवन भावसमृध्द आहेच, आर्थिक संपन्नता आणि कीर्ती लाभ ही व्हावा. चित्त शांत, समाधानी, पूर्णमिदं... च्या अनुभवात डुंबावे ही सदिच्छा.

(१२)
उगवतीच्या शुभ रंगांनो

गुलबक्षी फुलांची नक्षी
अधरांवर उतरे रंग
कोमलता लेऊन तन्वी
शिरशिरून अंगोपांग

एक रंग गाली कपाली
एक नयनांतून झळकावा
एक नजरेतून झुकताना
लाजमी मनी उमटावा

हा रंग खुणावी मजला
कीं प्रणयसुखाची नांदी
नाते बहरून हे जाता
दोघांना रेशीम बांधी

ही फुले गडद रंगांची
कोवळ्या मृदुल अंगांची
सय आणून देती सखीची
प्रीतीच्या त्या धुंदीची

हा स्पर्श फुलांचा होता
करस्पर्ष जाणवे तोच
थरथरत्या हातांमध्ये
प्रेमाची असते पोच

ती नेत्र उघडते ऐसे
हळुवार दार उघडावे
प्रेमाच्या प्रासादाचे
मी मजले चढून जावे

ती आत सजलेली राणी
गुलबक्षी शालू रेशमी
त्यावरती मज प्रेमाची
नक्षीही कोरून झाली

तो रंग मीच झालो ना
ती रंगांवरती स्वार
जगण्याच्या रंगीत चाली
ती नाजुक चाले नार

ही फुले गुलाबी गर्द
झिंगुनी डोलती पवनी
मी भरलेले आभाळ
ती आसुसलेली धरणी

गुलबक्षी रंग हा हसतो
गुलबक्षी रंग हा हसतो

हा रंग नभाला भिडतो
कुशीमध्ये धरेच्या रुजतो
तिज डोळ्यांमध्ये दिसतो
आम्हा दोघांमध्ये असतो

दि.०४/०१/२०२१
दुपारी १२.११ वा.

ही फुले गुलाबी गर्द
झिंगुनी बोलती पवनी
मी भरलेले आभाळ
ती आसुसलेली धरणी

प्रत्यक्ष निसर्ग वर्णन आणि त्यात गुंफलेल्या प्रणयरम्य भावना बरं सुचतं तुम्हाला. वाचताना आपण त्या वर्णनात स्वत:ला ठेवून अजमावू लागतो. वाऱ्याच्या एखाद्या मंद झुळुकीबरोबर अलगद लहरत येणाऱ्या बुचीच्या फुलांच्या सुगंधा सारखी मनांत रुंजी घालणारी हळुवार कविता.

वा ! छान.

(१३)
बुडलो केवळ तुझ्यामध्ये

ही बकुळी अशी कोसळली
दुःख कोणते तिला
कधी न बोलते तरीही हसते
सोसते ओझ्याला

किती नाजुकशी इवली इवली
मन कोमल कवळे
तरी कोणते दडपण साहे
रंग लेत सावळे

गंधखणी पसरून मंद परी
नाही गाजावाजा
शोभेचे अवडंबर नाही
तरी कसली तिज सजा

ती सोज्वळ साजूक नि सात्विक
मधुर गोड चित्ताची
इतरांच्या सुखदुःखामध्ये
विरघळण्या वृत्तीची

दूर कुठेतरी वनी काननी
उमलून पाहे वाट
यावा कुणीतरी मना जाणता
तिचा बकुळी थाट

किती प्रतीक्षा केली तियेने
कुणी न आले कधीही
थकुन गळून ती पडली तृणावर
सुकता गंध तनीही

आता वाटते गवतफुले ही
आली उगवून खाली
होतो सोहळा तिचा पायगुण
जिथे पोचते बकुळी

तिला जाणण्या समजून घेण्या
कोमल हवी जातकुळी
असा भेटावा जिवास जिवलग
मरुनही उमले बकुळी

दि.०७/०१/२०२१
सायं ०४.५१ वा.

माझ्या घरासमोरच बकुळीचं झाड होतं. अजूनही आहे. बकुळीची फुलं आणि माणसाच्या आयुष्यातील आठवणी यांचं एक अतुट नाते आहे. कदाचित बकुळीची फुलं सुकली तरी त्यांचा मंद मंद परिमळ मनाला सुखावतो हे एक कारण असावं.

किती प्रतीक्षा केली तियेने
कुणी न आले कधीही
थकून गळून पडली तृणावर
सुकता गंध तनी ही

खूप आकर्षक रंग नाही, आकार ही छोटासाच त्यामुळे कोणाचं लक्ष जात नाही. पण सुगंध तो थोडाच लपतो ?

तिला जाणण्या समजून घेण्या
कोमल हवी जातकुळी

खरंच आहे ते. कोमल हृदयीच आठवणींचा मेळा जमतो. हळुवार लडिवाळ भावनांची एक सुरेल मैफिल जमते. बकुळीला तिचा मान दिलात.

(१४)
सांज म्हणे वेडी

ही अबोली, मन बकुली
आतून धुमसत आहे
कसे बोलावे कसे सांगावे
शब्दा गवसत आहे

शब्द तिच्या त्या दिव्य भावना
कधी न प्रकटु शकतील
तिच्या मनातील राजकुमारा
कसे ते भेटू शकतील

मग अबोली लाजून गाली
नेत्रातून पसरली
आणि बकुळी तिच्या भावना
होऊन सारे विसरली

भांबावून ते गेले शब्द
कसले नाते जुळले
आम्ही असे ना सखोल प्रेमा
आधी कधी पाहिले

आता तिच्या त्या झुकल्या नजरा
सारे बोलून जाती
तिच्या मल्मली स्पर्शासाठी
रुळून तिजवर जाती

दि.२०/०१/२१
रात्री १०.२५ वा.

मग अबोली लाजून गाली
नेत्रातून पसरली
आणि बकुळी तिच्या भावना
होऊन सारे विसरली

काय सुंदर कवी कल्पना आहे. अबोली रंगाचे आरक्त डोळे बकुळी ओथंबल्या भावना. ऋजु मन कसं हळुवार विचार करतं ते दाखवणारी कविता. रसपूर्ण, लाजवंती...

(१५)
निळ्या जांभळ्या क्षितिजाशी

हे प्रेम आहे रे कसे
देहास नाही शुद्ध ती
शुद्धीमती आत्मिक जगती
कृष्ण राधा एक ती

लौकिकाने वाटते ते
शरीर दोन्ही भेटती
आत आतून चालली
आत्म्याची गूजे थेट ती

ही मृदुता माधुरी
राधा कशी अतिकोमला
कृष्ण वेडा सावळा हा
रंगी त्या नित रंगला

एक होई प्रकृती स्त्री
पुरुष आत्मा रूप हो
सृष्टी सारी निर्मिण्याला
तत्त्व ऐसे एक हो

एक धारा वाहणारी
जगरहाटी वेगळी
कृष्णलीला प्रेम त्याचे
सखीच राधा आगळी

तिजसवे रममाण मोहन
मोहिनी ती दिव्यसी
मीलनाच्या सोहळ्याला
आत्मप्रीती भव्यसी

ज्या कुणा कळली ही राधा
मोहनाची गोजिरी
आम्रतरुला लगडली जणु
सुरभी मंजु मंजिरी

दि.२१/०१/२१
सकाळी ११.११ वा.

लौकिकाने वाटते ते
शरीर दोन्ही भेटती
आत आणून चालली
आत्म्याची गूजे ती

एक होई प्रकृती स्त्री
पुरुष आत्मा रुप हो
सृष्टी सारी निर्मिण्याला
तत्त्व ऐसे एक हो

आपल्याला जे गवसलं ते ते कवितेच्या माध्यमातून मांडणं ते ही चपखल शब्दांमधे ही तुमची खासियत आहे. त्यामागे एक तत्त्व आहे, विचार आहे, भाव आहे. रसपूर्ण रचनेतून भाव वाचकांपर्यंत पोहोचवणे हे तुमच्याकडून शिकावे.

कविता एक अध्यात्मिक निरुपण आहे. प्रेमभाव हा उत्कट झाला की जी समरसता अनुभवाला येते त्याचे सुरेख वर्णन या भाव कवितेतून उलगडते.

शंकराचार्य यांनी भले अद्वैत सिध्दांत मांडला; पण प्रत्यक्षात कृष्ण राधे सह अद्वैत सिध्द केलं आहे. मीरा नी आपल्या भजनां मधून त्यावर कळस चढवला . खऱ्या अर्थानी कृष्ण या दोघींनाही समजला .

प्रत्येकानी आपापल्या कृष्णाला वेगवेगळ्या स्वरुपात अनुभवले. तो माखनचोर आहे, मुष्टियोध्दा आहे, तो रणछोडदास ही आहे, तो तत्त्वज्ञ आहे, तो उत्कृष्ट राजदूत आहे, तो मित्र आहे, तो वचनबध्द आहे, प्रसंगी वचन मोडणारा ही आहे, उत्तम वक्ता आहे पण सर्वात महत्त्वाचं म्हणजे तो प्रेम लावणारा प्रेमळ सखा आहे.

प्रत्येकाला आपलसं करणारा, मोहिनी घालणारा; पण मोह नसलेला मोहन.

(१६)
किती श्वास

अधरांवरती टेकवून तू
तव अधरांसी रे अलगद
लिही काव्य ना सुरेख प्रेमळ
दो ओठांचा मऊ कागद

तुझी कल्पना उतरून येवो
मज अधरांच्या नभांगणावर
उंच भराऱ्या घेता घेता
भावकविता स्पंदनांवर

स्फुरल्या ओळी झाल्या गोळा
शब्द न फुटती ओठात
किती सांगणे दारावर तू
दो ओठांच्या काठात

केवळ बोलून स्पर्श देखणे
काव्य प्रीतीचे जन्मा ये
पुन्हा पुन्हा मी विरघळून मग
अधरफुलांचे कोंदण हे

या स्पर्शाला गंध वेगळा
कुठली अत्तर कुपी फुटे
हृदयामधले भाव बोलके
दोघे सांग वेगळे कुठे

या ओठांची शपथ तुला रे
कधीच विसरू नको प्रिया
अधरामृत जे प्राशन करीशी
जीव सारा होई गोळा

मी नयनांना घेते मिटुनी
अलगद हृदया मध्ये तू
शृंगाराच्या प्रासादाचे
द्वार उघडुनी ये ना तू

दि.२१/०१/२१
रात्री ११.५१ वा.

रसपूर्ण कविता.

रसिकतेनी आस्वाद घ्यावा आणि स्वप्नांमधे रंगून धुंद व्हावे अशी ही शृंगार रसपूर्ण कविता.

असे काव्य सुचणं हे ही मनाच्या मधुर भावाची साक्ष देते. जोडीदार भाग्यवान आहे.

(१७)
मन कमळ

या फुलांना काय झाले
रंग मिसळून अंग न्यारे
ही गुलाबी पुष्पराणी
केशराच्या राजसारे

मीलनाचे साक्षी वर्ण
एकमेका मिसळले जे
केशराच्या काठी पसरे
मंद वर्ण प्रेयसीचे

ती गुलाबी मल्मली तनु
अंगी लेपे केसरीपण
हास्य लाडिक लाज वेडी
पाकळीला कोवळेपण

एकरूपी होत जाता
रंग चढती चांदण्याचे
तू कधी मी मी कधी तू
सुमन होऊ अंगणाचे

प्रीतकलिका उमलली मग
दोन्ही रंगांची सुरेख
आत भिनल्या केसरावर
ही गुलाबी धुंदी देख

मन तुझे नि माझे भेटो
अगदी ऐसे रेशमीपण
मी कुठे ? मुरले तुझ्यातच
तू कुठे ? तर माझे मीपण

दि.२३/०१/२१
सकाळी ०५.१७ वा.

‘प्रीतकलिका’ वा सुंदर शब्द योजलात.

तू कधी मी मी कधी तू
सुमन होऊ अंगणाचे

यातलं अंगण म्हणजे स्वयंस्फूर्त विश्वच आहे. जसं माऊली म्हणते जय जयाजी स्वसंवेद्या आणि ते ही कसं तर आत्मरुपा

मन तुझे नि माझे भेटो
अगदी ऐसे रेशीमपण
मी कुठे? मुरले तुझ्यातच
तू कुठे तर माझे मी पण

या ओळी अजून वेगळं काय सांगतात?

खूप छान ! सोपे शब्द ही अर्थवाही होऊ शकतात हे तुमच्या कवितांमधून समजतं.

(१८)
सृष्टी विरळ

होती बहार जेंव्हा
फुलले मळे कित्येक
अगणित पुष्प फळेही
लगडून ती अनेक

हे रंगरूप माझे
होते तवाणे ताजे
शृंगार हिरवाईचा
गुंजन पक्षी गाजे

ही पल्लवांची कोंबे
मृदु रेशमी तो स्पर्श
अंगास ये शहारा
वासंती हा उत्कर्ष

फांद्या त्या वाकलेल्या
पानाफुलांच्या ओझे
येती दुरून पांथ
विश्राम घेण्या येथे

टेकून बुंध्याशी या
छायेत घे विसावा
देई मी अगदी सर्वा
ही आस हा दिलासा

जाता बहार आता
मी एकलाच येथे
पानेफुलेफळे ना
गेले ते पक्षी कोठे

ना दिसती पांथ येथे
टाळून दूर जाती
दृष्टीही त्यांची विरस
आतून बोचे मजसी

होती बहार जेंव्हा
गोकुळ नांदलेले
माझेच श्वास आता
आहेत कोंडलेले

तरी पाहतो स्वतःला
शिशिरातल्या क्षणी या
येईल ऋतू माधव
आतून रस ओला

माझ्या मनात फुलतो
आधी वसंत वेडा
मग अंगाखांद्यावरती
सृष्टीच्या रम्य उड्या

आतून जपणे सारे
वरवरचे गळते जे ही
जीवनरस वाहो
ते आत्मतत्त्व पाही

दि.०३/०२/२१
सकाळी ११.२१ वा.

डॉ. मंजूषा कुलकर्णींच्या कविता सहज शब्दांमधे निसर्गाला ही बोलतं करतात.

(१९)
गर्द गुलाबी

हे वाट बघणे कैसे
आहे रे जीवघेणे
तू सोबतीस तूझ्या
माझ्या मनास नेणे

अंतर ना पडते काही
तू दूरवर असता
मी नसते माझी इकडे
तू मजजवळी नसता

मी रंगुनिया जाते
रंगात तुजसवे या
आणि हा कल्पनेचा
फुटतो क्षणी फुगा ना

ते फूल आठवुनी
गंधास आत भरते
त्या लाघवी मिठीत
मी मोद सारा स्मरते

ते स्पर्श जुईवेडे
ती मोगऱ्याची आस
ते तूझे मागे येणे
ते चुंबनाचे भास

ते मागुनी तू येऊन
मज घट्ट कवेत घेणे
अन दर्पणी मला तू
केवळ न्याहाळणे

ती शय्या ती उशी जी
मी टेकविले यौवन
अन सामावलं तुजला
माझ्यात मनभावन

ऐसे घडे समर्पण
ना देह चित्त अर्पण
मिटताच उभे राही
दृश्यांसवे हे दर्पण

तू ये ना ,ये ना जवळी
मी पूर्ण ना अपूर्ण
होताच एकरूप
ही प्रीत हो संपूर्ण

दि.०३/०२/२१
रात्री ०९.०१ वा.

काय सुरेख साजूक तुपाच्या सुगंधासारखी, अष्टगंधाचा परिमळ पसरावा अशी, देवापुढील मंद जळणाऱ्या समईतील ज्योति जैशी, भान हरपून गोपालकृष्णाच्या मागे मागे रहाणाऱ्या गोपिकांच्या निर्मळ, भावमुग्ध चित्ताची आठवण करुन देणारी शुध्द प्रीतिसंगमाची कविता...

एखादे तलम रेशमी सोवळे वस्त्र असावे नं तश्शी...

मी अनुभवलंय... हे असं सोज्वळ, निखळ प्रेम. ते डोळ्यांतले भाव, पूर्णत्वाची तृप्ती अन् समर्पणाची सांगता...

आजही माझ्यातला मी जिवंत आहे, संपृक्त आहे न आटणाऱ्या प्रेमभावनेत, द्वैती अद्वैत अनुभवत आहे.

ऐसे घडे समर्पण
ना देह चित्त अर्पण

ही परिसीमा आहे हो अंतर्मनाची...

(२०)
आतल्या स्वप्नामध्ये

मी यावे दौडदौडत
ऐशी तुझ्या कुशीत
अंतर युगांचे संपून
मीलन हे खुशीत

जे सांगणे मला हे
शब्दात ना जमावे
ते मी तुझ्याशी अलगद
स्पर्शातुनी खुलावे

तू चेहरा हा माझा
तूझ्यात झुकलेला
हळुवार हाती घेता
लज्जेत भिजलेला

या पापण्या बिचाऱ्या
मिटून घट्ट घेती
आतून दोन डोळे
हवे ते सारे पाहती

गालावरून रुळली
बट नागमोडी थोडी
तू सारताच दूर
तीही शहारे वेडी

मग टेकवून भाळी
तू ओष्ठ उष्ण वारे
अंगात वीज दौडे
हे काय होते मज रे

अणुरेणू सारे पुलकित
अंगांगे थरथरती
आधार तूच माझा
उद्दीपना ये भरती

ते बाहू कणखर
नाजूकतेस धरती
हा देह आत पघळे
निव्वळ खुणा या वरती

मी काय बोलणे ते
ना पाहणे तुला की
देऊन तुजला सारे
मी लाभणे मला की

दि.०३/०२/२१
रात्री ११.४४ वा.

शृंगार आणि वासना यात जमीन अस्मानाचा भेद आहे. शृंगार दैवी आहे वासना शैतानी आहे. शृंगारात समर्पण आहे वासनेत ओरबाडणे आहे. शृंगारात मानवी भावभावनांची परिसीमा आहे वासनेचा त्यांची राखरांगोळी आहे. शृंगार मनातल्या उच्च पातळीवरील आनंद देणारा आहे तर वासना क्षणाक्षणाला मनाला टोचून अत्यंत त्रास देणारी आहे.

आनंददायी, मन भारुन टाकणाया शृंगाराची झलक कवितेतून पहायला मिळते. यात देऊन मिळाल्याचा आनंद आहे. रिते होऊन भरुन पावल्याचे समाधान आहे. सोज्वळ, हळुवार खुलत जाणारी प्रेमभावना आहे.

अणुरेणू सारे पुलकीत
अंगांगे थरथरती
आधार तूच माझा
उद्दीपना ये भरती

एखाद्या भरजरी वस्त्राप्रमाणे अभिजातपणे सौंदर्याचे रसपान आणि त्याचे शब्दांतून वर्णन केले आहे. कामभावनेस ही एका अनोख्या उंचीवर नेऊन ठेवण्याचे सामर्थ्य या कवितेत आहे.

खूप सुंदर, रसिकतेनी मैत्रिणीच्या संगतीत आस्वाद घ्यावा अशी कविता.

(२१)
हृदय फुलांचे

रे कृष्ण दामोदर
ये ना तू अवनीवर
राधा म्हणून मजला
घे तूझ्या बासरीवर

ते प्रेम देहातीत
ते मीलन अतीत
कोणी न मजसी दुजा
जन्मोजन्मी प्रतीत

कोणा न कळे सहजी
ती आपुली रे प्रीत
कोणास वाटे देह
होतात दोन एक

कोणी करे विचार
मन दोन जुळले आपुले
पण याही पलीकडचे
ते प्रेम दिव्य आपुले

आतून भेट होते
ते आत्म मीलन की
देहास इथे सीमा
मी कृष्णमय वेडी

तूही उगाऽऽऽच माझा
लेऊन रंग राधा
तो कृष्ण नाकळे ना
कोणास का रे साधा

माझ्या कणाकणावर
तू प्रेम पेरलेले
माझ्या क्षणाक्षणावर
मोहन कोरलेले

मज आजही दिसावा
ब्राह्मांडी तूच राजस
आले पुन्हा मी येथे
ते तेज मिळविण्यास

पाहून वाट शिणले
साथी न साथ देई
तू माझ्या प्रेमासाठी
येई ना झणी येई

तेंव्हाही राधा होती
लौकिक विवाहित
होती परंतु केवळ
ती तुजवरीच मोहित

तो सोहळा विवाही
अद्यापि चालतो रे
तुलसीविवाहसमयी
आपुला विवाह हो रे

मी तळमळे रे श्याम
ये ना जवळ घे ना
ते कुंजवनी होते
तैसेंच प्रेम दे ना

ना अर्थ तूजवीण
नात्यास येथल्या या
मी अर्पिले स्वतःला
माझ्याच सावळ्याला

पाहू नकोस अंत
मुरलीधरा अनंता
राधा अधुरी आहे
तुजवीण भगवंता

अश्रूंची वाहे सरिता
श्वासास तूच आस
नाही रे मनी काही
केवळ तुझाच ध्यास

देहात प्रकटुनी ये
देहातुनी दे मुक्ती
घेऊन तूजजवळी
राधेची चाख भक्ती

ही प्रीत काही भिन्न
हे तत्त्व वेगळेच
मी तू रे राधेश्याम
अनुराग आगळेच

मी युक्त तुजसवेच
युगयूगे उलटावी
राधेस भेटण्याची
ही कृष्ण ओढ व्हावी

देऊ नकोस जन्म
राधेस नवा पुन्हा
तू येणे मग अटळ रे
राधेचा होत कान्हा

दि.१०/०२/२१
सकाळी १०.१५ वा.

देहात प्रकटुनी ये
देहातुनी दे मुक्ती

व्वा !! अप्रतिम कवी कल्पना. देहाच्या आतून प्रकट होवो की देह धारण करुन, कसा ही आलास तरी राधेच्या भक्ती रसाचा आनंद चाखशील.

(२२)
फूलपाखरू व्हावे जगणे

फूलपाखरू व्हावे जगणे
फुलांवरी मधुशोध घडे
अंगावरती सुंदरतेचे
पैलू पाडून घेऊ गडे

जिथे जिथे सुमने मने सुंदर
राजस उद्याने जिकडे
हळूच उडू दे पंख पसरू दे
फुलांभोवती आपुले कडे

नियम एकंची मनी वसू दे
अलगद बसणं पुष्पावरी
कसलीही बघ ठेच न पोचवू
मधुप्राशनी मन आवरी

अजून एक हे ध्यानी ठेवा
कितीही असतील मधु भरले
फुलांफुलांच्या कोशामध्ये
मधुर रसांचे घट भरले

इतुके मोजके घ्यावे उचलून
समाधान ही त्यात असे
पुन्हा भरलेले असो मळे हे
कुसुमांनी खुललेले दिसे

त्यात पोसावा मधुमधुराज
अखंड निर्माणाच्या कथा
फुलपाखरू होऊन घ्यावा
सगळे सुंदर जपणे वसा

नसो दुःख कधी मनात कसले
मिळो ना मिळो काही पुन्हा
ओरबाडणे हिसकावणे हा
कधी न घडावा दुष्ट गुन्हा

जसे वाट पाहते स्वयेची
पुष्प वेलीवर ये पाखरा
आणि देते ते आत्मसार मधु
स्वयेची त्या मुखी फूलपाखरा

पुन्हा नव्याने अन्य कुठे हे
असेच भटकंत जावे जरा
नवउद्यानी नवपुष्पांच्या
तलम शाली पांघरा जरा

दि.२३/०२/२१
सकाळी ११.२१ वा.

इतुके मोजके घ्यावे उचलून
समाधान ही त्यात असे
पुन्हा भरलेले असो हे मळे
कुसुमांनी खुललेले दिसे

इशावास्य उपनिषदातील पहिला श्लोक आठवला. तेन त्यक्तेन भुञ्जिथा किती सुंदर आणि सोप्या शब्दांमधे सांगीतलं तुम्ही कवितेतून. मधु तर प्राशन करावा; पण फुलांचे सौंदर्य ही राखले गेले पाहिजे. शब्दांचे मनांत जागवणारे भाव अनुभवले तरी शब्दांचे भावस्पर्शी सौंदर्य कमी होत नाही. जीवन जगताना असे जगता आले पाहिजे. कवितेचे रसग्रहण करता करता रसपान करुन ही रसाळपणा तसाच रहायला हवा.

व्वा !! अशी निसर्गाशी तन्मयता साधता यायला हवी.

(२३)
गजरा बहु प्रीतीचा

इतुके सुंदर गजरे पाहून
सखी तू आठवते
उगा मनाला माझ्या तू तर
तुझ्याकडे पाठवते

असतो घाईमध्ये येण्या
घराकडे वळलेलो
गंध येता हा मंद फुलांचा
उगाच मी अडखळलो

मग आठवतो तुझा चेहरा
वाट माझा पाहताना
आणून गजरा माळीन अलगद
वळवून हाती घेताना

शिणवा थकवा अस्सा जाईल
क्षणात तो विरघळून
माझाही तो दमला शिणला
रुतबा उत्साहून

कधी आणतो गंध मोगरी
कधी कुंद चांदण्या
कधी जाईच्या कधी जुईच्या
अबोलीच्या गोंदण्या

कधी उमलल्या अर्ध्यामुर्ध्या
कधी कळ्या मिटलेल्या
कधी लख्ख त्या हसुनी खिदळुनी
फुलूनिया आलेल्या

कधी हा मरवा मधेच विणला
गंध माद चढलेला
मादक तुझिया मोहक ऐशा
अदांवरी भुललेला

असा दरवळो दोघांमध्ये
गजरा बहु प्रीतीचा
कसा हा सूचक असतो आपुल्या
अनुराग रीतीचा

नकोच काही बोलुस राणी
बोलून जातील नजरा
शब्द हजारो फिकेच पडतील
वरचढ होईल गजरा

दि.११/०३/२१
रात्री ०८.०३ वा.

व्वा !! अगदी माझ्या मनांतलंच सारं काही. असे भरगच्च टवटवीत फुलांचे सुगंधी गजरे पाहिल्यावर मन आज ही प्रफुल्लित होतं. इतका सुंदर सुगंधी माहोल तयार होतो की डोळे मिटून मन स्वप्नांच्या दुनियेत विहार करू लागतं. छान पूर्णचंद्राची रात, सागर किनारा, लाटांवरून लहरत येणारा वारा, सोबत तिचा हळुवार लडिवाळपणा, चेहऱ्यावर झुलणाऱ्या केसांच्या बटा अन् टपोऱ्या मोगऱ्याचा हवे वरून दरवळणारा परिमळ...

वाळुचा मऊ उबदार पणा आणि तिच्या लांबसडक नाजूक बोटांचा स्पर्श... खरंच गजरा बहु प्रीतीचा.

(२४)
हातात हात राणी

केंव्हा कुठून येती
प्रिय माणसे मनात
होऊन आपुली ही
येती ना जीवनात

तो हात हाती धरला
प्रिय स्पर्श नेहमी स्मरतो
ते प्रेमबंध दृढ नि
मृदगंध मनी उरतो

आश्वस्त झालो होतो
कर हा करी धरुनी
न पाहताही होतो
पाहंत तुज फिरुनी

ती खुण प्रीत सांगे
तव अंगुलीत राजे
नाजूक अनामिका
नाजूक गूज सांगे

तो पावसाळा पहिला
हातात हात आला
ते चिंब ओले स्पर्श
हर्षात ये शहारा

ती प्रेमवेला प्यारी
ती उद्याने विहारी
हातात हात देत
वचने जी पाळलेली

संकट असो खुशी वा
नाराजी दूर व्हावी
ना शब्द पुरे होती
केवळ गे हात हाती

राहो असाच नित्य
हातात हात राणी
तू जवळी नेहमीच
मधुराणी रातराणी

दि.१९/०३/२१
सकाळी ०९.५४ वा.

लाघवी शब्दयोजना !

स्पर्श ओलेता अन् शहारा मनातला मनाला ओढ लावणारे, स्वप्नवत्...

आयुष्यातल्या प्रत्येक फेज मधले अनुभव जीवन समृध्द करणारे...

पाहणाऱ्याचा दृष्टीकोन ते अनुभव जिवंत करतो. मनस्वी कवयित्री शब्दा शब्दांमधून व्यक्त करताना आपल्यालाही त्या सुंदर जगात घेऊन जाते.

(२५)
हाक माझी ऐक ना

या संसारी, चिंता भारी
संकटांच्या मी फसले भवरी
धाव पाव रे श्याम मुरारी
तारणकर्ता तूच ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना।।धृ ।।

तूच माझा देव ,सखाही
मित्र जिवाचा, मात पिताही
तू अनंत अन तूच अनादी
अंतरात तू तूच ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना ।।१।।

कर्म घडावे उत्तम हातून
कर्मफळाची आशा नाही
लोभ नसू दे आकांक्षांचा
एक मनीषा तूच ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना ।।२।।

कधी वाटते इतुकी दुःखे
मजभाळी का लिहिली असतील
असूनही सारे नसती कोणी
एक तूच आधार ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना ।।३ ।।

एक सुखाची लहर वाटते
पुन्हा खंडीभर दुःख भेटते
जीव तुझ्या भेटीला आतुर
अश्रूंना गूज सांगू दे ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना ।।४।।

एक लागू दे छंद तुझा मज
मीच राधिका मीरा गोपिका
तव वेणूवर मीच स्वराली
मज हृदयी तू वसशी ना
हाक माझी ऐक ना
हाक माझी ऐक ना ।।५।।

दि.२५/०३/२१
दुपारी १२.२१ वा.

विठु माझा लेकूरवाळा

मनामनांत साठलेले विठुरायाचे हे रूप म्हणजे आनंदाचा ठेवा. प्रपंचातील प्रश्न सोडविता सोडविता उद्विग्नता आलेल्या मनाला कसे आवरावे हे कळत नाही. यातून कोणीच सुटले नाही. संत ज्ञानेश्वर असो, संत एकनाथ महाराज असो, संत तुकाराम, संत रामदास स्वामी, वासुदेवानंद सरस्वती प्रत्येकाला एका क्षणी नैराश्याचा स्पर्श झालाय; पण त्यातूनही स्वतःबरोबरच इतरांना ही बाहेर काढण्याचं सामर्थ्य त्यांना आराध्य देवतेच्या कृपेने साध्य झालं.

संत ज्ञानेश्वरांच्या जातकुळीतील आपण आहात. उत्कृष्ट रचनांद्वारे सरस्वतीची सेवा होतच आहे. मूळ गाभा ही आध्यात्मिक आहे. आर्तता स्थायीभाव आहे. दुःखालाही भावभक्तिची चंदेरी किनार आहे. तो गोविंद, माधव, मुकुंद, तो गोपालकृष्ण सदैव तुमची साथ करीत आहे.

(२६)
ओठांचा कागद

चंद्र तेजाळून आला
पाहता तुज कांतीला
थांबवी रेंगाळुनी तो
त्याच्या नियत भ्रमंतीला

चेहरा की मूर्त रेखीव
देखणे लावण्य ऐसे
गोडवा सांडे तयावर
माधुरी मी वेचणे

टिपता मी गे चुम्बनांनी
चंद्र हा हाती लाभला
लाजुनी तू वळविता मुख
चंद्रही तो सुखावला

तो तिथून कर लांबवून बघ
किरणे टाकून बांधतो
ही लजाकत ही नजाकत
रोहिणीला सांगतो

प्रेम देई चांदण्याने
रंग सोनेरी असा
तो तुझ्या कांतीत वेडा
डुंबूनी गेला जसा

ती फुलांनी लगडलेली
डहाळी पडदा देखणा
डोकवी बघ चंद्र राजस
रूप न्याहाळून पाहण्या

आडपडदा त्याचा तुजला
नाही वाटत ना सखे
मी तुझा हा प्रेमकैदी
दूर का करीशी असे

चंद्र डुख धरी मजवरी हा
बाहुपाशी धरिता तुजला
ओशाळून तो समजतो की
भाग्यशाली प्रियवर मजला

थांबू दे या चांदव्याला
तू भराला ये प्रिये
न्हाऊ दे मज प्रेमरंगी
पाहू दे सुख चंद्र गे

दि.२९/०४/२१
रात्री १०.२३ वा.

खरोखर शीघ्रकवी. त्यात ही शब्दसौंदर्य आहे, मृदु भाव आहे, लज्जा आहे, प्रेम आहे, आसक्ती ही आहे, रसपान आहे.

ती फुलांनी लगडलेली
डहाळी पडदा देखणा

वाह किती सुंदर उपमा पडद्याची. पडदा तो ही कसा तर फुलांनी लगडलेल्या डहाळीचा.

ठायी ठायी भृंग जसा मधुसेवन करतो तशी तुमची शब्दकळा निसर्गात दडलेल्या सौंदर्याला उजागर करते. आम्हाला ही त्याचा लाभ होतो.

धन्यवाद !

(२७)
तरीही ऋतू मज अंतरी

वेगळा ऋतू सांग ना
जेथे सवे मज नसशी तू
येऊ दे किती सोहळे की
पानगळती असशी तू

वर्षता नभ काळी अथवा
बरसू दे अवकाळी ते
चिंब मिठीतील श्वास ओले
ओघळती अलवार जे

जातो ऋतू संपून तरीही
गंध ओले वाहती
मी असून रे कोरडी
आतून चिंबची पाहशी

ते शरद चांदणे लुभवी
शीतल स्पर्शून तन
मीच होते ज्योत्स्ना मग
लिंपिते तव मनमदन

शिरशिरी अंगास येई
थंडी उबेतून ती निजे
मी तुझ्या शिरते कुशीतून
एक जीव होती दुजे

हलकीसी गरमी सतावी
फुंकर रुळते जिथे
वाटतो हवा गारवा ,तो मारवा
फुलतो कुठे

ये वसंता घे उसंता
मोगऱ्याचे क्षण तू दे
आणि माझ्या कोंदणातील
प्रीतरत्ने रतीस ने

येती जाती सारे ऋतुही
तू असशी नसशी जरी
मी अधुरी नसते पूरी
तरीही ऋतू मज अंतरी

दि.४/०५/२१
दुपारी ०४.२१ वा.

ये वसंता घे उसंता
मोगऱ्याचे क्षण तू दे
आणि माझ्या कोंदणातील
प्रीतरत्ने रतीस ने

खास कोशातून काढलेले जरतारी शब्द. रेशमी वस्त्राला अत्तराच्या कुपीतला हलका सुगंध अन् आवाजातले मार्दव. भाव मुग्ध डोळे...

कोकीळेची सुरेल तान वासंतिक पहाट मन ओढाळ ओढाळ.

(२८)
दोषी सखये मोगरा

दोषी सखये मोगरा
मज दोष तू देऊ नको
पाहतो मी त्यास आणिक
न कळे का मी बहकतो

कुठून येती ही फुले
मज नेती तुझिया आठवा
मन क्षणी आभाळ होते
तो क्षणांचा बघ थवा

पाकळी अन पाकळी
गंधात बुडूनी हासते
मी काय करू मज सांग तू
त्या फुलात तू मज भासते

कवळे मल्मली स्पर्श अंग
गंध श्वासातून ये
तीच सुरभी मोगऱ्याची
धुंद मज वेडावते

रोमरोमी अणुरेणू तुन
मोगरा मी होतसे
त्या तुझ्या बघ अंगोपांगी
अन विसावण्या लोभ ते

कल्पनेतील मीलनाच्या
चालल्या कथा मोगरी
आजही तू भासते मज
तीच लोभस नवरी

गंध होते मोगऱ्याचे
की तुझी ती मोहिनी
आजही मी तृप्त त्याने
मोगऱ्याच्या या मनी

दि.०८/०५/२१
सकाळी ०८.४३ वा.

दोषी सखये मोगरा
मज दोष तू देऊ नको
पाहतो मी त्यास आणिक
न कळे का मी बहकतो

मोगरा असाच आहे शुभ्र, पवित्र, धुंद करणारा अन् गंध मुक्तपणे उधळणारा. रसिक मनाला भुरळ घालणारा. प्रणयी सखीशी गुंज करणारा, मन बहकवणारा. कवितेमध्ये भावनांना गुंफणं हे तुम्हाला सहज जमतं.

कुठून येती ही फुले
मज नेती तुझिया आठवा
मन क्षणी आभाळ होते
तो क्षणांचा बघ थवा

अलौकिक परिमळ लुटणाऱ्या मोगऱ्याला निसर्गानी मोठ्या प्रेमानी घडवलंय. मग तो प्रकार पोलकं घातलेल्या गंध लावलेल्या कुमारिकेच्या वेणीमध्ये बांधलेला असो की सुंदर तरुणीच्या कचसांभारा वर रुळत असो की नवऱ्यानी प्रेमानी स्वहस्ते भार्येच्या भरगच्च केसांवर माळलेला असो. दिमाखाने मिरवणे हा त्यांचा स्थायीभाव आहे.

आठवणींची मांदियाळी तो सुगंधा सोबतच घेऊन येतो. मनाला जाणिवांच्या एका वेगळ्या दुनियेत सफरीला नेतो. आभाळाएवढं मन क्षणांत भरुन येतं. आयुष्यातले सुखद क्षण दाटी वाटी नी एकामागोमाग एक स्वैर विहार करू लागतात.

मन:पक्ष्याला ताजं तवानं ठेवणं, प्रसन्नतेनी मोकळा श्वास देणं... तो मोगरा करू जाणे. तुम्ही चार समर्पक ओळी लिहिता आणि कल्पनेच्या सुंदर विश्वात फिरवून आणता.

(२९)
सर वळवाची होय

सर वळवाची होय
तुझ्या आठवांची धार
विरहाच्या झळा देती
तप्त उदासी प्रखर

येते आभाळ भरून
त्याला मृग नाही नाही
असे बरसून जाते
त्याला झरण्याची घाई

असा ग्रीष्मात कोरडा
उष्ण वारा बोचताना
एक एक सर होई
सुख उतारा तेंव्हा ना

झाडं जगण्याची गेली
कधी ऋतू सुकवतो
एक ऋतू वेगळाच
असा मध्ये डोकवतो

ये रे ये रे जीवलगा
ऋतू उन्हाळा सोसेना
कुणी देईल गारवा
असा वळीव दिसेना

जगण्यात वळीवाचा
एक सडाका तू टाक
विसरेन ताप सारे
तुझ्या वर्षावाची हाक

भले येऊ दे कधीही
आता कितीही उन्हाळे
एक एक सर माझ्या
हृदयात दव ओले

दि.१५/०५/२१
रात्री १०.४७ वा.

जगण्यात वळीवाचा
एक सडाका तू टाक
विसरेन ताप सारे
तुझ्या वर्षावाची हाक

वा !

रामदास स्वामींची करुणाष्टके आठवली अनुदिनी अनुतापे तापलो रामराया तापलेल्या भूमीला वळवाच्या पावसाची ओढ लागते. वर्षभराच्या तृषार्त चातकालाच मृगाच्या शिडकाव्याची किंमत कळते. निसर्गाच्या संकेतांचे मानवी जीवनाशी असलेले नाते उलगडून दाखवण्याची तुमची शैली मनाला पटकन जोडून घेते.

वळीवालाचं ही महत्व तुम्ही सांगीतलंत. कसं काय जमतं तुम्हाला खरंच ...

(३०)
मीलन हे खुशीत

मज लाभो कृष्ण माझा
तृष्णा ही एकमेव
नाही उरात काही
स्वर बासरीच ठेव

श्वासावरी तो श्याम
हृदयात कृष्ण नाम
चित्तास मोही मोहन
ते इष्ट मजला धाम

डोळ्यात रूप त्याचे
पाव्यात सूर साजे
गंधात गंध त्याचा
महिमा त्रिखंडी गाजे

सारेच रिक्त आहे
त्याच्याविना हे पाहे
तो लाभताच लाभे
पूर्णत्व सारे सारे

नयनात वाच गाथा
तूझीच रे अनंता
कणकण तुझाच आहे
राधाही भगवंता

दि.२३/०५/२१
सकाळी ०८.३७ वा.

श्वासापरी तो श्याम
ह्रदयात कृष्ण नाम
चित्तास मोही मोहन
इष्ट मज ते निजधाम

देही, अंतरंगी रंगला श्रीरंग अवघे भावजीवन त्या कृष्णाने व्यापले. तेच माझे निजधाम. हा अनन्य समर्पण भाव कवितेचा गाभा आहे. ही त्या गोपालकृष्णाचीच कृपा आहे.

स्वयें श्वसणेंचि सुकुमार । मुख मोहाचें माहेर ।
माधुर्या जाहले अंकुर । दशन तैसे ।। २६२ ।।
पुढां स्नेह पाझरे । माघां चालती अक्षरें ।
शब्द पाठीं अवतरे । कृपा आधीं ।। २६३ ।।

(३१)
हे कृष्ण दामोदर

थेंबकळ्या पावसाच्या
बहरल्या मनात
शिरशिरीत प्रीतस्पर्श
उमले या तनात

ओलेतीचे अंग माझे
मिठी रेशमी
थेंब मोती माळलेले
किती केशी मी

ऋतू असतो कधी नसतो
मेघ बरसती
भेट अशी तुझी माझी
स्वप्ने हरखती

अधरांवर चमचमती
थेंब दवाचे
प्राशिले तू दुरून त्यांस
लाजले असे

भेट अशी पावसाळी
मने चिंब रे
थेंब कळ्या पावसाच्या
दोघे गुंग रे

अजूनही मज मृदगंध
मोहवी तुला
श्वास परिमळूनीया
श्वासी माळला

एकटी मी ढग जमले
दामिनी दमात
थेंबकळ्या पावसाच्या
बहरल्या मनात

दि.०२/०६/२१
रात्री १२.३७ वा.

सुरेख वर्णन !

मी अनुभवलंय हे असं सर्व. असे मोजके आनंदाचे क्षण मनाच्या कुपीत जसे अत्तर ठेवावे, जपले आहेत. अशा कविता वाचनात आल्या किंवा मातीचा सुगंध आला की अंतरीच्या पडद्यावर चलचित्राप्रमाणे खेळ सुरू होतो. पुन्हा अत्तराची कुपीत उघडते अन् सुगंध वर्तमानाला वेढून टाकतो. खूप छान थेंबकळ्या.

(३२)
सागर भिनवुन मनात माझ्या

आज उभी एकली काठी मी
हे सागर राजा बा
उधाणलेल्या लाटा माझ्या
आत किती रे पहा ना

तुझ्यासारखी मीही वरवर
किती सौंदर्या ल्येते
आत जाळती वडवानल का
कोणाला ते कळते

दुःखे सारी सखोल गहिरी
अथांग होते मीही
रडते तेंव्हा ओघळणारे
अश्रू मोती तरीही

वाटे हास्य हे फेसाळणारे
त्या वेदना उफळत्या
दूर नभातील कठोर चांदवा
भरती ओहोटी वेदना

तीरही नसतो माझा कधी हा
आपटून येती लहरी
पाषाणेही वरून ओलसर
आत कोरडी सारी

तुझ्यासारखे सामावून ते
सारे सारे घेते
तरी अशी मी रुचीहीन का
लेखी साऱ्यांच्या होते

आज ठरवले वाऱ्यावरती
उडू दे चिंता साऱ्या
सागर भिनवुन मनात माझ्या
तहानलेल्या धारा

दि.०८/०६/२१
रात्री ११.११ वा,.

निसर्गाला तुम्ही मानवी भावभावनांचा साज चढवता. भावनांचा सागर, भवसागर ही संकल्पना कशी आली असेल याची एक झलक या कवितेतून पहायला मिळते. मनातल्या ऊर्मि लाटांसारख्या लहरत येतात तर कधी उसळ्या मारतात. चंद्राच्या कलांचा सागरावर परिणाम होतो तसाच तो मनावर ही होतो.

एक प्रयोग म्हणून तुम्ही पौर्णिमेला आणि अमावस्येला केलेल्या तुमच्याच जुन्या कविता तिथीनुसार पारखून पहा. तुम्हाला मनातील विचारांचे वेगवेगळे कंगोरे दृष्टीस पडतील. या दोन्ही दिवसांमधे भावना अतिशय तीव्र असतात.

(३३)
माझेच गीत मी उलगडले

जगण्यावरती माझ्या नव्याने
प्रेम असे हे मज जडले
शब्दही माझे अर्थही माझेच
माझेच गीत मी उलगडले

कधी काळी मी लिहुनी ओळी
गुरफटून अशी जात असे
क्षणा क्षणांच्या सुंदर अर्था
वेगळ्या वाटे नेत असे

कधी गुणुगुणूनी मज गीताला
पाहणे मजला जमले ना
मी दुःखाच्या शब्द जंजाळी
अशी कशी बघ रमले ना

सूर तेच लय तीच सुरेलही
शब्द वाहती भावांना
मन पाखरू आज उडावे
तोडून बंधन जाळ्यांना

उंच नभातून मुक्तपणाने
विहरत जाणे मग घडले
शब्दांनाही पंख देऊनी
माझेच गीत मी उलगडले
माझेच गीत मी उलगडले

दि.०९/०६/२१
रात्री ११.११ वा.

कधी गुणुगुणूनी मज गीताला
पाहणे मजला जमले ना
मी दुःखाच्या शब्द जंजाळी
अशी कशी बघ रमले ना

दुःखाच्या शब्द जंजाळी... हो अगदी बरोबर दुःखाचे जंजाळच असते. आपण ते जाळं विणत बसतो. खरंच की, कंटाळा कसा येत नाही या जंजाळाचा? कधी सुखाचे विणलेले रंगीत धागे ही पुनः पुनः आठवावे. पोटात राखून ठेवलेल्या मातीच्या सुगंधाला ही मनात रुंजी घालू द्यावी. मनातल्या मेघदूताला मुक्त करावे हे साहजिकच आहे.

मन पाखरू आज उडावे
तोडून बंधन जाळ्यांना
उंच नभातून मुक्तपणाने
विहरत जाणे मग घडले
शब्दांनाही पंख देऊनी
माझेच गीत मी उलगडले

स्वतः च्याच शब्दरुपाना नव्याने पाहण्याची संधी घेणं सृजनात्मक आहे. नवी दृष्टी, नवे भान अन् नवं आकाश...

वाह छान! श्वास मोकळा करणारी भावसमृध्द कविता.

(३४)
तू डोकाव माझ्या मनात

सोनउन्हात डोलणारी
आज कर्दळी बोलली काही
लालचुटुक रंग असूनी
लक्ष कोणाचं का येत नाही

मी खुलते फुलते दाराशी
तरी का प्रेमाला उपाशी
दुरून गुलाब आणशी
दिसे ना तुला ही उदासी

सोहळे साजरे घरी
उत्सव दारी मंदिरी
पानाच्या नशिबी नैवेद्य
उमलूनीही मी दूरी

कधीतरी ये प्रेमाने
कोमलसे स्पर्श माझे
ना गंध वाटे तुला की
अंगण नशीब माझे

उंबरा ओलांडुनी मी
येईल कधी सदनी
कर्दळी कोमेजते रे
बोचुनी स्वतःस मनी

ने एकदा रे एकदाच
हातात घेऊन हात
देईन सुगंध सारे
तू डोकाव माझ्या मनात

दि.१२/०६/२१
रात्री ०१.०० वा.

कर्दळी म्हटलं की नृसिंहसरस्वती महाराज आठवतात. कर्दळी वनात महाराजांनी निवास केला होता.

कर्दळी बाग खुलवते. अनेक रंगांनी नटते; पण किनाऱ्यावरच रहाते. तिच्या फुलांमुळे शोभा येते; पण देवपूजेमधे कोणी घेत नाही. पानं मात्र नैवेद्याला वापरतात.

तशी बऱ्याच जणांना फुलझाडांची व्यवस्थित माहिती असते; पण मनांत डोकावणे तुम्हालाच जमते. कर्दळीच्या फुलांची खंत खरी आहे.

मनांत डोकावयाला तरल वृत्ती हवी. मग निसर्गाशी एकतानता साधते. द्वैतातले अद्वैत जाणणे हे येऱ्याचे काम नाही. तो नाजूक धागा सहज तुमच्या हाती निसर्ग सोपवतो, तुमच्यापाशी मन मोकळं करतो.

माय मराठी तुमच्यावर प्रसन्न आहेच त्याचबरोबर संस्कृत आजीशी ही जवळीक आहे. ती तुम्हाला गुह्य उघडं करून सांगते.

वि. द. घाटेंचा एक कथासंग्रह आहे, 'पांढरे केस हिरवी मने' त्यात फुलवेड्या माईंची कथा येते. तुम्ही वाचले असेलच. तुमच्या कविता वाचताना बरेचदा मला फुललेल्या माई आठवतात.

(३५)
जगणे सुंदर मोह जाळी हा

नको पाडू मोही मज
मृगा कांचना
परिणाम बोचरे
जशी सीता वंचना

असशील तू कितीही
सुंदर छान
ते देखणे रूप नि
चर्म महान

नयन निरागस
विसरून भान
वेळावून पाहशी
नाजूक मान

ती चाल दुडूदुडू
चंचल कान
मुख नाजूक सुंदर
सत्त्व निधान

परी नकोच ते
तव मोही अडकणे
मृगजळ जीवन
होत भटकणे

वरवरल्या सुंदरतेवर
भाळून
नश्वर कातडी
अशी पांघरणे

जगणे सुंदर
मोह जाळी हा
अविरत जीवन
बंदी जाळी ह्या

दि.१६/०६/२१
सकाळी ०७.३४ वा.

जगणे सुंदर मोह जाळी हा

अविरत जीवन बंदी जाळी ह्या

मोह जर संपला तर जीवन ही संपले. मोहाचा नाश म्हणजे मोक्ष. गीतेतून शिकवण देणारा मोह.

हे अद्वैत समजून ही तुकाराम महाराज नाकारतात आणि म्हणतात –

हेचि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ।।

गुण गाईन आवडी । हेचि माझी सर्व जोडी ।।

नलगे मुक्ति धन संपदा । संतसंग देई सदा ।।

तुका म्हणे गर्भवासी । सुखे घालावे आम्हासी ।।

त्या परब्रह्माला ही एकटेपणा नको वाटला म्हणून तो सृष्टीरुपे नटला. खरा द्वैतामधला आनंद लुटण्याची इच्छा ईश्वरालाच झाली. ती वाईट कशी म्हणता येईल? ज्ञानेश्वर माऊलींनी उपनिषदांचा रुक्ष चर्चेला गीतामृत दोहन करुन रसिकतेनी श्रोत्यांसमोर मांडले. तिच्या रसाळ पणाला उपमाच नाही. विराण्या ही रचल्या. सौंदर्य उलगडून दाखवले. प्रेमळ, वात्सल्य भावनेनी संवाद साधला. जड आणि चेतन एकाचवेळी अस्तित्वात असतं. सगुण निर्गुण ही एकाचवेळी दोन्ही अस्तित्वात असतं ही तर्का पलिकडील अवस्था मी याचि डोळा दाखवीन असे ज्ञानेश्वर माऊलींनी म्हटलंय.

त्यामुळे 'अविरत जीवन बंदी जाळी ' यावर विचार करावा लागेल.

(३६)
कोष

कोष कोणते अवतीभवती
जाणीव नेणीव नुरते काही
विश्व वेगळे कल्पनेतले
जीव विणकरी विणतो पाही

कधी कोळ्यासम जाळे विणतो
कोष आपुल्या निज स्रावाचे
त्यातची जातो गुरफटून अन
जग वाटे हे सुंदर त्याचे

कधी सुरवंटी कोष सुप्तसे
पडून रहाणे निश्चल तेथे
मग जन्माने फूलपाखरू
रूप अनोखे लेवून येते

कधी अंडमय कोष घेऊनी
आपण आतून ये आकारा
भेदन करता त्या कोषाचे
सुंदर जगताचा हा पसारा

गर्भामध्ये कोष निराळे
जोडून जननीच्या जगताला
जीव बिंदूचा गोळा असूनी
संचित अनुपम ये आकारा

जन्म मृत्यूच्या मध्ये कितीतरी
कोष पांघरून जगणे असते
अन्न प्राणमय मन विज्ञानहे
कोष भेदणे सोपे नसते

हृदकोशातील आत्मतत्त्व ते
जवळी असुनी समजत नसते
जन्म घातले लक्ष तरी ते
सहजी कुणाला उमजत नसते

सारे कोष मग तोडून भेदून
रमणे जेंव्हा सोडू आपण
आनंदमय निजकोषाला
नितांतसुंदर भेटू आपण

दि.१८/०६/२१
सकाळी ०८.२९ वा.

प्रत्येकाचा कोष निराळा त्यातूनच उघडे नवसृजनाचा पसारा. किती सोप्या शब्दांमधे समजावलंय तुम्ही कविते मधून.

संत तुकारामांच्या अभंगाची आठवण करुन देणारी कविता . आशय तसाच फक्त शब्दयोजना वेगळी.

आधी बीज एकले
बीज अंकुरले, रोप वाढले
एका बीजापोटी, तरु कोटी कोटी
जन्म घेती सुमने फळे
व्यापुनि जगता तूही अनंता
बहुविध रूपे घेसी
परि अंती ब्रम्ह एकले

आध्यात्मिकता अंगी मुरली की ती शब्दांतून सहज व्यक्त होते. ही पण भगवंताच्या कृपेची नांदीच आहे. भोग तर भोगायचेच आहेत; पण त्याचबरोबर उच्चतम गोष्टींचा उपभोग ही घ्यायचा आहे. दोन्ही गोष्टी साधायच्या आहेत. मन त्रिविध तापे पोळले तरी प्रसन्नता लोप न पावता सृष्टीची विविधता न्याहाळणे आणि त्यातले रंग उलगडून दाखवणे साऱ्यांनाच जमते असे नाही. तितका अलिप्ततेनी रसास्वाद घेता आला पाहिजे. तुम्हाला ते अवगत झालंय. आई-वडिलांनी पुण्याई, सुहृदांचा पुरस्कार आणि मनाची निर्मळता हा त्रिवेणी संगम तुमच्या भाग्यात आहे. असाच माय सरस्वतीचा वरदहस्त कायम तुमच्यावर राहो. त्याचबरोबर भौतिक सुखाची ही भरपाई होवो ही सदिच्छा.

(३७)
आत गाभारा उजळा

गगनाशी बोलणारी
दोन मंदिरशिखरे
स्वर्ग धरेची कहाणी
सांगताती तत्परे

कधी प्रकटून आली
देवतांची मांदियाळी
अवतार रम्य कथा
रूप सोनेरी तेजाळी

आत गाभारा पावन
वर कोरीव ते काम
नक्षी नक्षीतून उभे
कलाकारांचे जीवन

साऱ्या गाथा कोरलेल्या
वर कळस कांचनी
किती दिव्य वैभवांची
प्रचिती ही क्षणोक्षणी

जरा विसावून पाहू
जीव शिव हे सुरेख
वर कळस हा देह
आत आत्माराम देख

देह कोरलेला किती
शोभिवंत ती आरास
आत गाभारा उजळा
तेंव्हा मंदिर प्रभास

जावी शिखरे गगनी
तशी पावनता मनी
आत रमलेला देव
भिनवुन कणोकणी

दरवळू द्या गुणांची
धूप दीप उदबत्ती
देव देहापलीकडे
तरी देही अनुभूती

दि.२९/०६/२१
सकाळी ०८.२१ वा.

देव भरला असे चराचरी मंदिरी, आकाशी तसाच देही अन् देहापलिकडे ही. देव कणोकणी, देव सर्वव्यापी, देव गाभारी अन् अंतराळी

किती सुंदररित्या गुह्य उलगडून सांगणारी कविता.

(३८)
समर्पण ऐसे अलौकिक

देणे आणिक अर्पणातले
अंतर समजून घ्यावे
हळूहळू मग मनास आपुल्या
समर्पणाकडे न्यावे

देणे काही वस्तू अथवा
लौकिक क्रिया असावी
भाव मनीचे ओतून सोबत
अर्पण क्रिया घडावी

उच्च काही ते उदात्त ऐसे
ध्येय मनातून स्फुरता
अर्पण करण्या काही आपुले
विशेष यत्ने करता

अर्पण जेंव्हा सम्यक होईल
खोल त्याग भावना
करता समर्पित समाधान हे
डोंगराएव्हढे पहा ना

जीवन भारावून जाते मग
समर्पणाची धुंदी
देव देश वा कुणी कुणास्तव
करते समर्पण हुंडी

अनूभवावी निज श्रीमंती
समर्पून काही मौलिक
रितेपणातील भरलेपण हे
समर्पण ऐसे अलौकिक

दि.०७/०६/२१
सकाळी ०८.१४ वा.

रितेपणातील भरलेपण हे
समर्पण ऐसे अलौकिक

सर्वात सुंदर एक्स्प्रेशन. तुमच्या कवितांमधून अध्यात्मिक स्पर्श जाणवतो. या ओळी ईशावास्योपनिषदातल्या 'त्येन त्यक्तेन भुँजिथा' या उपदेशाची आठवण करून देतात.

(३९)
मन पाऊस पांघरी

कळी भिजली भिजली
मनी उमलून आली
अंगावर दवबिंदू
माळ मोतीयाची झाली

ऋतू भिजण्याचा आला
गंध मातीचा सुटला
निजलेल्या बिजागरा
कवळा अंकुर फुटला

गर्भार वसुमती
सस्य तिची हो संतती
तरारून उगवती
साऱ्या धान्याच्या प्रजाती

मळे फुलांचे फुलती
फळबागा हो डोलती
घरादाराच्या छताशी
थेंब सूरही धरती

पानोपानी गुज ओले
ओली पाकळी पाकळी
धुंद वाहतो शरीरी
वारा अत्तरांच्या कुपी

असे लावण्य हे चिंब
खट्याळाच्या प्रीतसरी
तनू भिजली मनीही
मन पाऊस पांघरी

दि.३०/४ / २१
सकाळी ०७.५४ वा.

पानोपानी गुंज ओले
ओली पाकळी पाकळी
धुंद वाहतो शरीरी
वारा अत्तराच्या कुपीत

असे लावण्य हे चिंब
खट्याळाच्या प्रीतसरी
तनू भिजली मनीही
मन पाऊस पांढरी

दोन्ही कडवी चमकणारे दवबिंदू, मोतीच जणू. भावनांचे धुमारे ओल्या मातीवर जणू अंकूर उभारुन आले.

भिजण्यातला रस, त्यातल्या सुगंधाचा दरवळ आणि नूतन शब्दांची लूट ...

खट्याळशी प्रीतसर अन् पांघरलेला पाऊस मनाला भावून गेला.

गुज देखिल ओले अन् पाकळी ही ओली, ओले सारे शरीर भावना ही ओथंबल्या, गर्भार वसुमती कुसवी नवा जीव कोवळा...

हिरवा चुडा भरली नवविवाहिता वसुंधरा सोशी सृजनाच्या कळा.

छान मनोज्ञ कविता.

(४०)
केतकीचे उमलणे

केतकीचे उमलणे
दूर रानी वनी
काटे किती अंगावरी
परी गंध मनी

सहजीच हाताशी ती
नाही ना अंगणी
एकटीच खुले परी
ओली ती पापणी

कोण कधी येईल का
जाणता जीवनी
गूज तिचे तिच्यापाशी
ती एकटी काननी

कुणी कधी तोडुनिया
बाजारी मांडतो
तेंव्हा तिचा आत्मा हा
तिजसीच भांडतो

कुणावरी केले प्रेम
दिसतो ना कुणीही
केवड्याच्या व्यथा इथे
नेणतो कुणीही

उठळपुथळ चोहीकडे
ओळखीची फुले
केतकीच्या मनी बघा
बोले जग निराळे

किती पदर पिवळेशार
उकलुनी पहावे
कांचनाच्या आत कणीस
अत्तरी दिसावे

दि.०१/०७/२१
पहाटे ०४.२७ वा.

गुज तिचे तिच्यापाशी
ती एकटी काननी

हो ती एकटीच असते कारण जंगल तिचेच असते. इतर फुलझाडं वाढत नाहीत तिच्या घनदाट केसांप्रमाणे वाढलेल्या रानी. मी पाहिलंय हे असे केतकीचे बन अंडमान ला गेलो असता . फुललेली केतकी अन् आंतले कणीस ही निरखले

आहे. अत्यंत धुंद करणारा सुगंध असतो. त्या जंगलात मुक्तपणे फुललेल्या केतकीला बहर आल्याची दवंडी दूरवर पसरलेला परिमळ पिटत असतो. तुम्ही म्हटलंय तसं...

कांचनाच्या आत कणीस
अत्तरी दिसावे
अशा मोहक केतकीस जेव्हा
कुणी कधी तोडूनिया
बाजारी मांडतो
तेव्हा तिचा आत्मा
तिजसीच भांडतो

किती खोल हृदयांत साठलेलं दुःखरं सत्य तुम्ही तिच्या वतीनं मांडलंत. निसर्गातील पाने, फुले, वृक्ष तुमच्यापाशी बोलून मोकळे होतात. त्यांचे आनंदाचे क्षण तशा व्यथा ही तुम्हाला समजतात. ते सर्व व्यक्त करता येतं. तुमचं जग वेगळं आहे. आतून फुलणारं. पुन्हा एकदा अनुभव आला. तुमची कविता वाचून आठवलेलं सुंदर गाणं... केतकीच्या बनी तिथे नाचला गं मोर

केतकीच्या बनी तिथे नाचला ग मोर
गहिवरला मेघ नभी सोडला ग धीर
पापणीत साचले, अंतरात रंगले
प्रेमगीत माझिया मनामनात धुंदले
ओठांवरी भिजला ग आसावला सूर
गहिवरला मेघ नभी सोडला ग धीर
भावफूल रात्रीच्या अंतरंगी डोलले
धुक्यातूनी कुणी आज भावगीत बोलले
डोळीयात पाहीले, कौमुदीत नाचले
स्वप्नरंग स्वप्नीच्या सुरासुरात थांबले
झाडावरी दिसला ग भारला चकोर
गहिवरला मेघ नभी सोडला ग धीर

(४१)
नव्या फुलांचे रंगही घेशील

अशी प्रफुल्ल हसरी सुमने
अशी टवटवीत राखून मने
जगणे लोभस गोजिरवाणे
आयुष्याला गंधित करणे

ह्या उद्यानी लक्ष वेधती
नव्याच कोमलशा फुलजाती
आकाराने विशाल पुष्पे
परी नाजूकता अंगोपांगी

रंग गुलाबी फिकट कोवळा
अंतर्भागी बघ मधुशाला
गुंजन करुनी मधूप्राशनी
भृंगही जमती आनंदानी

तुझ्या आतल्या अशा गोडव्या
दे पसरवूनि गुणी रे सख्या
मुक्तपणे तो मध चाखू दे
जगणे तुझे ते जगता निरखू दे

फिटो डोळ्यांचे जसे पारणे
उसंत मिळू दे अंतःकरणे
बाग फुलू दे वाऱ्या झुलू दे
फूलपाखरे गुलगुलू करू दे

मग शेवटी स्वतःला पहा
चित्र देखणे जे झाले अहा
तनमन हलके आत्मा हलका
क्षणक्षण तुझाच होई बोलका

असे कृतार्थ ते जगणे पाहून
रुजण्या मातीमध्ये जाऊन
पुन्हा उमलशील बहरून येशील
नव्या फुलांचे रंगही घेशील

दि.०५/०७/२१
सकाळी ०७.४० वा.

सृजनशीलता टिपेला पोहोचली आहे. केवळ आनंदाची बाग फुलली आहे. आत्मा रसिक आहे. निव्वळ वाऱ्यावर झुलणे.

(४२)
सहवासाचा सुगंध बकुळी

तू बकुळीच्या गजऱ्यासम अशी
घट्ट बिलगुनी राहशील का
नाजूक देही परिमळ लेऊन
स्वर्ग सुखाला देशील का

आत राहू दे धागा कणखर
आपुल्या प्रिय नात्याचा
एक एक गुंफून घेऊ दे
प्रीतभाव हृदयाचा

मन सुमनाला ओव सारखे
क्षणकुसुमांच्या ओळी
उत्साहाच्या खुलू दे पाकळ्या
खुदकन हासू गाली

झाला का बघ गुंफून गजरा
पुन्हा नव्याने घ्यावा
सहवासाचा सुगंध बकुळी
ओंजळीतुनी प्यावा

अशा टवटवीत फूलपाकळ्या
परी बांधणी नाजुकशी
अशीच मिळू दे सखी बकुळीवत
हळुवार साजुकशी

दि.२३/१/२१
सकाळी ०६.३२ वा.

किती साजूक तुपातली प्रीत सांगणारी कविता बकुळी सारखीच नाजूक अन् गंधभरली.

(४३)
जिंदगी

हमेशा ना ऐसा जी देखा करो
हमे डूब जाने की आदत नही

समझे न समझाने वाले कभी
की समझाने की रीत हैं कौनसी

क्या है जिंदगी जानलेवा बला
दिलों जानसे क्यूँ मैं जीता भला

अभी थामनेकीं तू कोशीश ना कर
मुझे जीनेपे प्यार आने लगा

सुलगती रही जिंदगीकी अगन
हमें जलने का तौर भी भा गया

दि.०७/०७/२१
सुबह ०८.१३ बजे

सुलगती रही जिंदगी की अगन
हमें जलने का तौर भी भा गया

इश्क में डूबना लाजमी है लेकिन जलने का तरीका भी भा जाना यह बात हर किसी की बस में नहीं होती । परवाने जल जाते हैं फिर भी जिंदा रहते हैं धडकनोंमे। श्र जिंदा रहने की प्यास मरनेसे भी नहीं बुझती । दिल पर राज करती हैं ।

हिंदी वर पण प्रभुत्व आहे.

(४४)
तीट राधेचे मोहन काजळ

झुळझुळझुळझुळ वाहतो झरा
सरसरसरसर किरणे पसरा
झाडांच्या रेघारेघातून
सोनतोरणे चढवावी जरा

पहात होती वाट पहाट
भरभरभर सुरू जगती रहाट
उठून जलाने दिली अंगडाई
सळसळसळ पाने सळसळली

धुंद हवेचा सरसरसर सरवा
कुंद हवेतून सुरभित मरवा
खळखळखळ पाण्याचे गाणे
मस्तीमध्ये वाहो तराणे

पानापानांवरती कुजबुज
किलबिलकिलबिल विहंगमी गुज
हलचल हलचल मनात चंचल
लगबगलगबग युवती करतील

अवखळ अवखळ यमुनेचे जळ
तीट राधेचे मोहन काजळ
सोनपिवळी ही गोरीगोजिरी
राधा हरिहृदयात साजिरी

दि.०६/०७/२१
सकाळी ०९.०३ वा.

तीट राधेचे मोहन काजळ
वाह काय सुरेख उपमा.

(४५)
आनंद असू दे क्षणभरी

हे बुडबुडे क्षणभर सुखाचे
जगून घ्यावे मोकळे
का उगा चिंता कशाची
बालपण किती चांगले

येतील का हाती की नाही
ना विचारही मांडणे
आले ते पकडून क्षण खरे
हसुनी झरे खुशी सांडणे

मिळुनी जगू अवकाशी मग
पकडून घेऊ हे फुगे
कोण काय ते चिडवेल म्हणुनी
वाटणे ना वावगे

येतील जरी कोणी असे
फसवून दावण्या वाकुले
हलके जणू फुलके जगावे
बालकांसम धाकुले

आनंद असू दे क्षणभरी
भरभरूनी त्याला सांगणे
ये तू असा हाती आमुच्या
आनंदे आम्हीही वागणे

दि.१३/०७/२१
सकाळी ०८.४९ वा.

किती सुंदर कल्पनाविलास! त्या त्या क्षणात जगता आले पाहिजे, त्या त्या क्षणांचा आनंद लुटता आला पाहिजे. विस्मयाचा आनंद सृष्टीतल्या प्रत्येक गोष्टीत लपला आहे तो तुमच्या कवितेप्रमाणे उजागर करता पाहिजे.

मस्त कविता.

(४६)
फिटे पारणे दो नयनांचे

दवबिंदूंची माळ साजिरी
सृष्टीराणीच्या कंठी
नक्षीदार किती कुसर रेखिली
जडवणूक हिरेबंदी

नाही ओवला धागा कुठला
कुठून सांधले मोती
चमचम लुकलूक तेज पाजळे
क्षणात नभ ये हाती

रत्नहार जडविला सुरेखी
कारागिरी देखणी
असा दागिना घटकाभरी हा
पाहून घ्या लोचनी

फिटे पारणे दो नयनांचे
कर्त्याची स्वाक्षरी
रत्नपारखी कोण कोठला
अजब घडली ही सरी

वर्षा ऋतूच्या खुणा बोलक्या
लावण्याच्या ओळी
असा सोहळा टिपून घ्यावा
भाग्य उजळता भाळी

दि.०९ /०७/२१
सकाळी ०७.५३ वा.

कुठलाही फोटो द्या या विदुषीला, ती त्याला बोलकं करते. तुडुंब भरलंय भावतळं. किती उपसा झाला तरी.

(४७)
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

मी गाताना गीत विरहिणी
उभी एकटी नदीकिनारी
प्रवाह कंपे जो भिरभिरला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

सागर वाटे होईल साथी
परी तयाच्या काही न हाती
खारट पाणी आसवे भरला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

मार्ग चालले अशी एकटी
संघर्षाची संगे दिवटी
नियती अबोल नादही विरला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

कधी ना लाभले सुख आठव ना
व्यर्थ मनाला वनी पाठव ना
वणवा जळजळ पेटून उठला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

शोभा झाली दिन जगण्याची
कलले यौवन रीत जगाची
हात आशेचा मग थरथरला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

जगण्याची मज पाहून धडपड
रात वेध घेताना सरसर
मिटून घेण्या काळ देखला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

काळा कभिन्न यमही हलला
कवितेच्या मज प्रेमी पडला
शब्द नव्हे हे व्यथा रंगल्या
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

कसे नेऊ मग निजसदनाला
शब्द देह हिज आत्मा शब्दचि
हळवा होऊन यमही वदला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

जगणे मरमर मरणे सुंदर
नव्या युगाची मीच युगंधर
हास्य सजविले मुखमखराला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

मीच म्हणाले संध्याराणी
नको आणू तू नयनी पाणी
तूच एकली सखी धाकली
वेदनी शालू बघ जरतरला

अन संध्येचा स्वर गहिवरला
अन संध्येचा स्वर गहिवरला

दि.१५/०७/२१

एकटेपणा, कातरवेळ... अस्वस्थता, दाटलेला कंठ, एकप्रकारची रुखरुख, अपूर्णता, जीवाची चाललेली घालमेल, भरजरी पदर, आठवणींचे मोहोळ अन् थबकलेले अश्रु, काळ्या ढगांवर रुपेरी कडा, भरलेला पाऊस

मन सैरभैर ....

रसरसलेल्या मनाची तृष्णा, विरहातली ओढ, केवळ श्वासाचे ऊष्ण उसासे.

(४८)
हिरवी गाणी हिरव्या ऋतूची

झुलती झाडावरील झोके
सरोवराचे चुकतील ठोके
परी गोजिरी अधांतरी अन
रम्य चालती ते हिंदोळे

मत्स्य राणुल्या होती गोळा
रंगीबेरंगी चंचल चाळा
तिच्यासवे ते बोलून घेण्या
आटापिटा बघ त्यांचा सगळा

वरून वाकल्या फांद्या कणखर
पालवी नाजूक हिरवी सुंदर
अंगावरती झोम्बु देती
जिवास झुलवीत अंबरी झुंबर

तिकडून आली लाट धुक्याची
शिरशिर शिरवे गगनावरती
हिरव्या गगनी सरोवराची
हिरवी गाणी हिरव्या ऋतूची

पाऊसधारा श्रावण प्यारा
मनास देई सदा दिलासा
कुठेतरी मन रमून जाते
कधी लाभता असा किनारा

दि.२७/०७/२१

निसर्गाचे श्रावण मासातील सौंदर्य आणि तुमच्या कवितेचे माधुर्य.

(४९)
उरी आर्त संवेदना कोंडलेली

उगा साज श्रृंगार येतो मुखी या
परी लोचनी वेदना बोलणाऱ्या

मी हसते जरी वरती वरचेवरी
आत तक्रार मोठी मना अंतरी

किती मोकळी ढाकळी बोलकी मी
उरी आर्त संवेदना कोंडलेली

न समजे कुणा कोंडमारा जिवाचा
कुणी पाहतो देह लावण्य साजा

उघडून डोळे जरा पाहते मी
मिटून पापण्यांना दुःख बंबाळते मी

कशाचा दिलासा न कसला भरवसा
मला मीच समजावते ना कवडसा

अशी कोठडी टाळेबंदी दिलाला
परी भास हे भासवावे जगाला

निपचित कधी देह पडतो उशाशी
मना सांगू कैसे रमावे कशाशी

दि.१७/०७/२१
सकाळी ११.५८ वा.

कर्मबंधनं सुटण्याच्या प्रक्रियेतून जात असता होणारा किंबहूना वाटणारा शारिरीक अथवा मानसिक त्रास यावरुन गुरुकृपेची खूणगाठ बाळगावी. परमेश्वराची कृपादृष्टी आहेच, शारण्यभाव दाटला की त्रास झाला तरी त्याची तीव्रता भासत नाही.

(५०)
राधेसंग कृष्ण रमे

राधेराणी झुला झुलू
असा हिंदोळा
सूर माझ्या वेणूचे गं
जीव हो गोळा

सजविला मोगरीने
संसार झुला
तुझ्या माझ्या प्रेमाची गं
जाण कुणाला

प्रीत अशी आगळी
वेगळी राणी
नाद मधुर गुंजती
कुंजवनी

सजविले देह रूप
धुंद सकाळी
आत्मरूप तेजसुर्य
उदयाचळी

कळतील का सांग कुणा
धागे वेगळे
राधेसंग कृष्ण रमे
नाते आगळे

दि.०४/०८/२१

राधा विवाहित होती. पण तीनी कृष्णावरुन जीव ओवालून टाकला होता. निरपेक्ष प्रेम ला समाजभय कधीच नसते. ते नाते च अलग असते. मीलन केव्हाच साधलेले, केवल दर्शनासाठी दोन रूपे.

माणसाच मन एक न उलगड़लेले कोड़े आहे.

यह जिसकी चाह रखता है वह उसे कभी मिलता है, कभी नहीं भी मिलता. सबके साथ रहकर भी वह अपने में ही खोया पाता है श्र राधा ऐसे ही यादें संजोगते रही और गुमनाम भी रही श्र कृष्ण सबके साथ जीते रहे पर राधा को दिल में बसाके खोए खोए रहे ।

(५१)
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

बोलबोलुनी शब्दही थकले
तरी तुला ते नच आकळले
गिळून एकदा शब्द घेतले
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

नित संवादासाठी बाहेरी
धडपड धडपड अष्टौ प्रहरी
अर्थ कुणाला तरी न कळले
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

मैफिल सजली शब्दांची अन
अर्थ सोयीचे कानी पडले
हवे सांगणे मनास जे जे
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

एक बोलका एक अबोल
स्वर सांगतो मनास खोल
भाव पसरूनी बोलही फळले
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

शब्देविणही हो संवाद
सुरेल गीताचा अनुवाद
राग सारे आतूनच फुलले
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

मीच माझ्याशी बोलून गेले
स्वर अनोखे तोलून गेले
मौनप्रीत मज करणे जमले
मौनाचे स्वर कंठी जुळले

दि.१९/०८/२१

उत्कृष्ट ! शेवटची तीनही कडवी फार अर्थपूर्ण.
एक बोलका, एक अबोल,
स्वर सांगतो मनास खोल...
वा वा सुंदर ! ...

(५२)
सांज तुझ्याच पायाशी

जळी शिवालय उभे
नौका बांधलेली खांबे
भवसागरात होडी
अंती देवालयी थांबे

किती भटक भटक
नाही अंत नाही पार
किती फिरले तरीही
नाही जीवाला आधार

कर्म नौका सोबतीने
भरकटू नये देवा
नेशी तारून सागरी
दिस गोड माझा व्हावा

एक धागा घट्ट राहो
तुझ्या चरणतळाशी
कित्ती भ्रमण मी केले तरी
सांज तुझ्याच पायाशी

असताना तुझ्या संगे
नसताना घे तुझ्यात
राख पडू दे पदाशी
अंत्यक्रिया रे घाटात

कण कण तुझा आहे
क्षण क्षण हा उधार
तनमन माझे कुठे
आत्माराम हा उदार

दि.१०/०८/२१

काशी तीर्थ क्षेत्री हे मंदिर आहे. मी पाहीलय. कविता काशीच्या घाटावरील समर्पक चित्र उभे करते. जीवनाची क्षणभंगुरता आणि त्या विधात्याची भव्यता गंगेच्या घाटावर पाण्याच्या दर्शानानी होते.

(५३)
प्रीत उधाण उराशी

उधाणलेला सागर वेडा
आसुसलेला किनारा
धुंदीमध्ये उडती लाटा
तुफान पागल वारा

उडवीत जातो तो शिखरांना
झाडे कवेत घेतो
पवन कधीचे सूर कुणाचे
दबलेले जणु गातो

झाडेवेली झोकून देती
सुसाट वेगावरती
उंच शरीरे झुलता त्यांची
शहारलेली माती

हळूच जातो पाण्यावरती
लाटेशी हिंदळतो
वायू वादळ होता होता
सूं सूं करुनी खिदळतो

लाटही येते मस्तीमध्ये
तुफान वाऱ्यासंगे
आणि किनारा तिज सामावीत
जातो मागे मागे

चिंब होऊनी पुन्हा तियेला
अंगावरती घेतो
आज किनारा प्रियलाटेला
अगणित चुंबून घेतो

झुडुप कोवळे माना वळवून
मीलन साक्षी होती
एक अनामिक हिरवाई ते
पांघरून बघ घेती

भाण विसरुनी निसर्ग रमतो
जणू स्वर्ग दाराशी
कोण सुदैवी प्रियतम ठरतो
प्रीत उधाण उराशी

टिपून घ्यावे कुणी ओठांना
कुणी निसटत्या क्षणांना
कुणी टिपावे नयन मिटावे
हळव्या मस्त मनांना

दि.०३/०९/२१

आज किनारा प्रिय लाटेला, अगणित चुम्बुनी घेतो
फारच सुंदर कविकल्पना.

(५४)
नजर गोजिरी पहावी

एक झरोका माझा माझा
असला जरी फाटका
त्यातून पाहीन जगताला मी
स्वप्नं खरे वाटता

पाटी पुस्तक शाळेमध्ये
नित्य नेमे जाईन
कण्या खाऊन झोपडीत या
सुख सारे आणीन

कामासाठी मजुरीला मग
आईबाबा ना जातील
तेही थोडे निवांत वेडे
जगून सुखाने घेतील

इतक्या मोठ्या खुर्चीवरती
बसून काम मी करेन
झोपडीतले क्षण हे सारे
सांगा कसा विसरेन

तशीच मोठी गाडी घेईन
बंगला मोठा मोठा
एक झरोका सुंदर ठेवीन
साऱ्यांसाठी देखा

माझ्यासम जे असतील गरजू
देत झरोका राही
जे जे हवे ते त्यांना सारे
देऊन मीही पाही

असा सुखाचा देत कवडसा
सुंदर माझा झरोका
क्षणात सारे दाखवतो हा
नेत आभाळी झोका

डोळ्यांमध्ये चमक केवढी
टिपून नजरे घ्यावी
ध्येय केवढे फुलते मनी या
नजर गोजिरी पहावी

दि.२४/०८/२१

खूप आशादायी कविता.
डोळ्यातून व्यक्त केलेल; सुंदर शब्दामधे उतरवलय.

(५५)
झुळूक बनुनी वाहतो

का अशी बघतेस स्वप्ने
बोलक्या डोळ्यांतुनी
खोलवर रुजूनी सखे ग
उमलते तू आतुनी

काजळाच्या दोन रेघा
दाटसर तू रेखिल्या
भुवया वरती ऐटीने बघ
अर्धगोली वाकल्या

पापण्या दारावरी तू
राखणीला ठेविल्या
पाखरे बुबुळे ग भिरभिर
मज प्रतिमा गोवल्या

दो बटा रुळती त्या लटकून
जीव टांगणी लागतो
तरीही नेहमी संयमाने
मी तुझ्याशी वागतो

कंच हिरव्या काचेच्या
खळखळती साध्या बांगड्या
ठेव जपुनी राणी जाणती
मज मना त्या रांगड्या

डूल कानातील थकले
हलुनी वाऱ्यावर सदा
तेही जाणती मी किती ग
तुज अदांवर हा फिदा

भाळी सजलेली ही टिकली
रोखुनी मज पाहते
वाट बघणे जीवघेणे
ती तुझ्यासवे साहते

पिवळी कवळी लाजवंती
लाजली शेवंती ही
धीट धिटुल्या त्या बटांवर
बांधली शेवंती ती

जवळी येतो तरीही तुजला
चोरुनी मी पाहतो
टेकलेल्या चेहऱ्यावर
झुळूक बनुनी वाहतो

दि.०४/०९/२१

अत्यंत आकर्षक, लाघवी आणि बोलका चेहरा
अन् कविता त्याहुन सुंदर अंतर्मन उलगडून दाखवनारी

(५६)
कानोसा

घेत कानोसा
कोणी कसा
उभा राहिला
दडवून जसा

एक कवडसा
दिसतो कधी
मन शांतते
क्षणभर कधी

का घ्यायचा
असा कानोसा
शंका उरी
धडधड दिशा

कधी आपुले
कोणी किती
कानोसा हा
दाखवी आरसा

कधी संकटांची
दबकी पाऊले
कधी कच्चे पक्के
धागे उसवले

कधी हो सुखाचा
कधी अन दुःखाचा
कधी भेटलेला
मज थोडा विसावा

आव्हानांचा
घेत कानोसा
उभा लढाया
मनी मज आशा

कधी कोसळतो मज
स्वप्नांचा बंगला
कधी चढवत जातो
मी इमला इमला

कानोसा हा
आयुष्याचा
आणि शेवटी
संपायाचा

जगण्याचा मी
घेतो कानोसा
जन्म मृत्यूचा
काय भरवसा

वरतून कोणी
घेतो सदा हा
क्षणाक्षणाचा
आपुला कानोसा

म्हणून सावध
कर्माचरणी
लीन होऊनी
त्याच्या चरणी

दि.२४/०९/२१

ज्याला हा असा आपला कानोसा घेता येतो त्याचा असे सारथी तो लोभस सावला कृष्ण ...

तनमनात भरला , अंती तोची उरला केवल एक त्याचाच भरवसा तो ज्याचा त्याचा कृष्ण...

अध्यात्माच्या वाटेवरील तुम्ही एक साधक तुमच्या कवितेतून डोकावतो तुमचा साथी कृष्ण...

(५७)
काकदृष्टी

मेल्यांची काकदृष्टी
पदरावरीच खिळते
कितीही तुम्ही ते राखा
ती लाळ त्यांची गळते

मन काळे कलुषित ते
त्या वासना भुकेल्या
नाही पवित्रतेच्या
वार्ता कधीच केल्या

गावात पोरीबाळी
दचकून चालतात
नजरा अशुभ असुरी
देहासी घोळतात

नरमादी एवढीच
ओळख त्यांना कळते
पाहून स्त्रीच्या देहा
कली वृत्ती मनी चळते

माणूस केंव्हा होणे
काया पलीकडे हो
डोकावताच स्नेहे
मन तेथे सापडे हो

मन संयमाने ठेवू
त्यालाच सांगू काही
देहास उचकवते
हे मना योग्य नाही

सोडून काकदृष्टी
हव्यास लिंगव्यापी
हो राजहंस शांत
मोत्यांचा चारा घे की
मोत्यांचा चारा घे की

दि.०१/१०/२१

खरंय मोत्याच्या चार्याचा स्वाद अनुभवल्यावर शिजलेल्या अन्नावर वासना कशाला जाईल.

परावाणीचा अनाहत नाद गुंजला की वैखरी कर्कश्य वाटू लागते. पण तोपर्यंत सामान्यपणे दृष्टी ही देहाभोवती घुटमळते. ते स्वाभाविक आहे.

प्रश्न दृष्टी अंगसंगावर भिडते हा नसून ईच्छा नसताना अंगाशी जडलेल्या लोचट नजरांना तोंड द्यावे लागते हा आहे.

आपल्या तप:सामर्थ्याच्या बळावर देवांनाही तान्ही बाळे करणारी अनसूया एकमेवद्वितीयच.

विवाह केलेल्या पुरुषाची सुध्दा मनाच्या इच्छेविरुद्ध अंगचटीला येण्याची गोष्ट नकोशी होते. स्वेच्छेने तर मृदुल करांनी छेडियल्या तारा अशी धुंद मति होते.

कविता विचारांना प्रवृत्त करणारी आहे. मूळ वृत्ती अध्यात्मिक असल्यामुळे तुमच्या कवीकल्पना ही त्याच उंची गाठतात.

(५८)

ऋतू मनात शरद हा

शरदाचा स्पर्श तुझा
शब्द चांदण्यांचे
भाव तुझे अलगदसे
टपोऱ्या दवांचे

हिरवाई चोहीकडे
पसरून गेली जशी
तू येता मज जीवनी
आली ही बहार कशी

रात्रींची बेचैनी
अस्वस्थसे मन सदा
आलीस तू अंगावर
लेऊन सुंदर शरदा

चांदण्याची कांती तव
ते मधाळ बोलणे
अमृताची बरसात
मजला त्यात डुंबविणे

जागणे आता किती
सहज शरद रातीला
तू अशी रहा सखी
नित्य मज तू साथीला

पिऊन घेत चांदणे
मी चकोर तृप्त हा
आल्हादा साठवीन
ऋतू मनात शरद हा

दि.१८/१०/२१

शब्दांनी चांदणे फुलविलेत. शरद ऋतूचा असा मधाळ शब्दभार हवा हवासा वाटणारा...

तुमच्या कविता निसर्गाकडे, ऋतुंकडे पहाण्याचा चांगला दृष्टीकोन देतात.

(५९)
जहाँ स्वर हुये श्रीहरी

वो सावली श्याम बांसुरी
अधरोंपर ले हरि ।
अमृत मोहक सुरसुंदरी
झूले हरि श्वासोंके उपरी ।।

दैवी स्वरोंको पहनके आये
अलंकार तनु भरी ।
दिगंत जाते स्वर फैलाकर
मुग्धा वसुंधरा बहरी ।।

राग छेडती अनुरागोंके
चढते उपरी उपरी ।
उदत्तानुदात्तोंके संगत
उठती स्वरा लहरी ।।

सुखमय आरोहावरोह जहाँ
सुख ही सुख भीतरी ।
हरिमय सांसोके सूर रंगीत
नंदनवन भूधरी ।।

स्वर्ग उतरता धीरे धरापर
सूर की बरखा भरी ।
सब कुछ भूले जीव रंगमें
स्वर ही जहाँ श्रीहरी ।।

आनंदभी ये परमानंदभी
सूर सही माधुरी ।
फीके सारे वेदवचनभी
फिकी पडती वैखरी ।।

आत्मा का सौभाग्य बढता है
परमात्माकें करोपरी ।
जन्म सफल होवे मेराभी
हो जाऊ श्याम बांसुरी ।।

दि.२१/१०/२१
रात्रौ ११.११ बजे

फिकी पडती वैखरी ।

सत्यवचन ! कुछ बातों का आनंद तो मौन में ही बहूत अच्छी तरह लिया जा सकता है

(६०)
कोजागिरीच्या चांदण्याला

का असा छळतोस मजला
चांदव्या तू तिथून रे
प्रियतमाला सांग ना तू
वाट पाहते इथून रे

आज तर तू ये भरातच
चांदण्याचा जोर हा
तो कुठे मज नाही भेटत
माझा जो चितचोर हा

तू सदा माझ्या नि त्याच्या
सोबतीचा सांगाती
गूज आमुचे तुजसी माहीत
चांदण्या तव संगती

त्या ढगांच्या तलम पडद्या
आडूनी तू डोकवून
का जणू न्याहाळून पाहशी
प्रीत मुख तव वाकवून

त्या तुझ्या तेजावरी मी
आजही बघ भाळते
तू असा येताच खुलुनी
सय सख्याची छळते

कोजागिरीच्या चांदण्याला
अंगावर मी गोंदते
अन् प्रियाच्या आठवांनी
स्मृतीपटल मी सांधते

मी तुला नित साठवून बघ
ठेवी अंतरकोंदणी
तुजला लाभो प्रियसखी तव
रोहिणी ती चांदणी

तरसवू नको रे तिला ती
नाजुका तव कामिनी
स्त्री सदा अनुगामिनी
तरीही ती असते मानिनी

दि.१९/१०/२१
रात्री ०९.२२ वा.

स्त्री सदा अनुगामिनी
तरीही ती असते मानिनी
खरी गोष्ट, अत्यंत समर्पक
खोल मनातले सूक्ष्म तरंगही तुम्ही कवितेतून पृष्ठभागावर आणता.

(६१)

भक्तिगीतम्	**भक्ति गीत**
शिव शिवानी पदकमलानि	शिव शिवानी पदकमले ती
शुभंकराणि वरदानि !!	शुभंकर अन वरदायी !!
भवसागरभवतारकेश्वर:	भवसागर भवतारक ईश्वर
जगत्पिता शिव आदि -अनादि:	जगत्पिता शिव आदी अनादी
आदिमाया जगज्जननी भवानी	आदिमाया जगज्जननी भवानी
शिव शिवानी पदकमलानि	शिव शिवानी पदकमले ती
शुभंकराणि वरदानि !!१!!	शुभंकर अन वरदायी !!१!!
यया विना शिव: शव: मन्यते	जिच्या विना शिव शव हा ठरतो
शक्ति : सैव उत्पत्ति:	शक्ती तीच उत्पत्ती
शिवस्यैषा अर्धांगिनी	तीच शिवाची अर्धांगिनी
शिव शिवानी पदकमलानि	शिव शिवानी पदकमले ती
शुभंकराणि वरदानि !!२!!	शुभंकर अन वरदायी !!२!!
जगदाधारौ पार्वतीशंकरौ	जगदाधार पार्वती शंकर
शक्तिमुक्तिभक्तिदातारौ	शक्ती मुक्ती भुक्ती दातार
शुद्धाशयचरणानि पूतानि	शुद्धाशय पावन चरणे ती
शिव शिवानी पदकमलानि	शिव शिवानी पदकमले ती
शुभंकराणि वरदानि !!३!!	शुभंकर अन वरदायी !!३!!

दि.१३/११/२१
रात्री ०८.२१ वा.

खूपत सुंदर वा !
विलक्षण प्रतिभा, केवळ दैवी.

(६२)
ओजसाचा धरू कर

ओज ओजस नभाचे, ओज तेज ते लेऊन
व्हते पोटूशी धरणी ,ओजमाया पांघरून

जीव जीवांचे कारण, सस्य बीज तिच्या ओटी
रूप गर्भार माय, कित्ती दिसते गोमटी

ओज दिसामासी वाढे,अगा ब्रह्मान्डा एवढे
आत इवले रुपडे, मधुमधुर केवढे

आकारून साकारून, पेशी पेशी ओजावली
अणुरेणू सांधुनिया, कुडी कशी तेजावली

ब्रह्म ओजसाचा धागा, मूळ स्रोत होय जागा
कण कण ओजसाचा, जिवा अहंभाव उगा

ओजसाचेच जोंधळे, पीठ ओजस सांडते
चूल मांडून विश्वाची, आदिमाया की रांधते

तिची भाकर ही गोल, सारे ग्रह तारे गोल
गोल फिरते धरणी,फेर चौऱ्यांशीचा गोल

नको फिरण्याची भूल, चूल सावरू सकळ
ओजसाचा धरू कर,शांती ओजात नितळ

दि.२५/१०/२१
दुपारी ०२.२४ वा.

चूल मांडून विश्वाची, आदिमाया की रांधते
सुंदर कल्पना विलास.

(६३)
रूप गोजिरे फुला सुमनसा

देवाने भरली अत्तर कुपी
रंग साज वेगळा
रूप गोजिरे फुला सुमनसा
छंद तुझा आगळा

देठामध्ये किती भरले हे
परिमळ सुगंध कोश
पराग नाजुक रंग गुलाबी
होय रसिक मदहोश

कधी वाटते शृंगाराच्या
कुणी लपविल्या छटा
लज्जा अनुनय प्रीत मनवता
वाऱ्यावरती बटा

साक्षी होऊन प्रीतकलांना
साठवून ठेविले
पोटामध्ये मदन कटाक्षही
मदिरेसम जाहले

फुला गोडुल्या तुझ्या आतल्या
उघडून दे सुरभीस
दुरून पाहिले तरी झिंग ही
वेगळी ये मस्तीस

कधी प्रियेने लाजलाजुनी
वसन घट्ट जे धरले
तुझ्या स्पर्शाने अलगद तेही
प्रणयातुन ओसरले

किती वेळेला तिज अधरांवर
कुसुमा तुज फिरवून
तिच्या भावना भरास आणील्या
मदन बाण मिरवून

साथी तुझ्यासम या सृष्टीतील
लावण्याचा धनी
सखी राहते आणि तिच्यासवे
तूच तू माझ्या मनी

दि.१७/११/२१
सकाळी ९.१२ वा.

वा वा सुंदर, नाजुक तरल प्रणयराधनांच्या भावनांना इतके लाघवी शब्दरुप देणे तुम्हालाच जमते.

तिच्या भावना भरास आणील्या
मदनबाण मिरवून

हळुवार पणे भावना चेतवणं आणि त्यातूनच प्रेमरस लुटणं तेही शब्दांतूनच, अगदी सहजपणे हे तुमच्या कवितेचे सामर्थ्य आहे. असे क्षणांत अलिप्त होणे सर्वांना जमतेच नाही. मला रुंगळ रुंगळ करत रसास्वाद घेणे आवडते. शब्द मोहित करतात. हात धरुन मनसोक्त फिरवून आणतात.

(६४)
इतकं इथे गुंतायचं नसतं

इतकं इथे गुंतायचं नसतं
कुणी कुणाचं नसतं
पाण्यावरचे सुखदुःखाचे
बुडबुडे जीवन असतं

सारे क्षणाचे खेळ मांडले
कर्म लेखणंही दिसतं
कुणी कुणाच्या दुःखावर तर
कुणी सुखावर हसतं

शाश्वत नाही काही काही
तरीही जग सारं फसतं
मृत्यू नेतो सारं हिरावून
ठप्प होऊनी बसतं

असं वाटतं घरदार सारं
कायम माझं असतं
या पृथ्वीवर चिरंजीवता
जगणं आपलं असतं

ना माणूस ना सर्व संपदा
श्वासंही मोजून व्यस्त
कशी कुणावर ठेवावी मग
उगाच वेडी भिस्त

एकटाच हा जीव भोगण्या
आला कर्मफळाला
भोग भोगूनी जाता संपून
जाईन निजधामाला

नातं गोतं युगायुगांचं
ईश्वराशी त्या असतं
त्याच्याविण हो खरंच कोणी
कोणी आपुलं नसतं

दि.१८/११/२१

आपलाच विस्तार, आपणच घडवलेला , आपणच भोग्य , आपणच भोक्ता

हरिर्दाता हरिर्भोक्ता हरिरन्नं प्रजापतिः ।
हरिः सर्वशरीरस्थो भुङ्क्ते भोजयते हरिः ।।

एकटा हा जीव भोगण्या
आला कर्म फळाला
हो सोडूनी जाता संपून
जाईन निजाधामाला

तुमची कविता वाचून विचारांना गति मिळाली की कुठले तरी संदर्भ पटावर येतात.

या कवितेच्या पार्श्वभूमीवर आता मी मागे पाठवलेला संदेश पुनः प्रक्षेपित करतो.

प्रत्येकवेळी नवा संदर्भ, नवा अर्थ...

अद्वैत समजणं सोपं तितकंच उमगणं कठीण...

रोखठोक सत्य स्वीकारताना प्रतिमांचा पडदा उभा रहातो अन् मग प्रत्यक्षाहूनी प्रतिमा सुंदर अशी अवस्था होते. आभासी जगत आणि इंद्रियगोचर विश्व यातली रेषा फार धूसर आहे. आपल्या विचारांचे प्रतिबिंब ज्या ज्या हृदयी स्पष्ट जाणवते तो आपलाच अर्धा भाग, तेच अनंत भागात विभागलेले आपले अर्धनारीनटेश्वर स्वरुप अशी जाणिव होणे...

नाना रुपे नटला परि स्वयें भोगी स्वतःला हे मनी रुजणं म्हणजे ज्ञानेश्वरांच्या अम्तानुभावातील शिवशक्तिस्तवन.

फार फार कठीण, आपण प्रतिमांमधेच गुंतून पडतो, अडतो, जो जो सोडवण्याचा प्रयत्न करु तितके कोळ्याच्या जाळ्यात मासे अडकावे तसे गुंतत जातो. कोट्यावधी मधून एखादाच व्युत्पन्नमति अडकत नाही अन् अत्यंत विरळा प्रत्युत्पन्नमति जो सोडवून घेतो. मी अल्पमति वारंवार अडकतो, रमून जातो... कधी तरी तुमच्यासारख्या विद्वानांच्या कविता वाचून भानावर येतो पण तेवढ्यापुरताच

(६५)
पथ अनंत

पथ असे चालले
अविरत क्षणक्षण
थांबा नाही कुठे
थकणे नाही नाही भागणे
चालत जाणे पुढे

कुठे जायचे कधी पोचावे
कुणास ठाऊक नाही
चालणे हाती राही
वळणवाटा दऱ्या कपाऱ्या
डोंगरवाटा काही

झाडेवेळी हिरवळ लागे
की लागे खडबड ती
जमीन ओसाड परी
पथिक बनुनी राहता राहता
पथ पाहुणा तरी

किती भेटतील
ओळखीचे अन अनोळखीचे जरी
मार्ग एकला तरी
थोडे बोलणे हसून खिडळणे
चाल वाट पुढे परी

शेवटचा जो थांबा येईल
कुठे कोणत्या वेळी
कधी न कोणा ठाऊक
वेळ मिळे कधी कधी न मिळतो
मन होते किती भावुक

पथ अनंत पथिक क्षणिक
जन्म मृत्यूचा खेळ आणिक
पथ मधला जीवन नाव
याच पथावर माझा गाव
कोरून जाऊ सुरेख नाव

दि.३०/११/२१

अनंताच्या वाटेवर ध्येयासक्तिनी चालणारे फार कमी ज्ञानवंत असतात त्यापैकी आपण आहात. बुद्धीवंताला बुद्धी हाच वर अन् शाप ही... भक्तीरसाने ओथंबलेले मन त्यावरील उ:शाप. एकदा का मन इश्वरप्रणिधानात रमले की त्यातील आनंद ओसांडून वाहू लागतो. इतर व्यवधानातील त्रास, मानसिक आंदोलनातून अलिप्तता आपोआपच घडते. जन्म म्हणजे ही एकप्रकारचा मृत्युच अन् मृत्यु एका नव्या स्थित्यंतराचे नांव. नवा जन्म नवा उन्नत पथ. एकेक कात गळून पडता उरते केवळ नादब्रह्म ॐ कार.

तुमच्या कविता विचारांना चालना देणाऱ्या असतात. त्या प्रकाशात कोणीही पथिकानी आपली वाट उजळून घ्यावी.

(६६)
तीर खुणा मज जपतो

तीर कुठे संपतो नदीचा
तीर नदीचा नदी तीराची
किती आपदा झेलून जाते
अशी गुणाची नदी धीराची

ती विसावे कुठे कधी अन
कशी कुणाला ठाऊक
तीर एकटा तिचा सोबती
सुखदुःखे बघ घाऊक

वाहत जाणे पुढे पुढे पण
वळणे ठाऊक नाही
एका सागरा भेटण्यासाठी
जगणे उधार राही

जो तो येतो पाप पुण्याच्या
गठडी धुण्यासाठी
माझ्या तळाशी काय साठले
समजून ना घेण्यासाठी

तीर दिलासा तीर भरवसा
साथ न सोडी कधीच
रात्र असो वा दिवस गलबलीत
तीर नदीच्या आधीच

कुणा वाटते बंधन त्याचे
तीर नदीस बांधतो
खरे सांगू का तो तर माझ्या
भावजळा सांधतो

एक सांगते नदी संपते
तीर खुणा मज जपतो
युगायुगांती नदी होती इथे
तीरंच सांगत असतो

दि.२६/१२/२१
दुपारी ०२.५४ वा.

एका सागरा भेटण्यासाठी
जगणे उधार राही

भेटीची उत्कट ओढ किती भावगर्भ ओळीतून वर्णन केलीत . वाह जगण्याचा , जीवनाचा सारा उद्देश यात सामावला . मनाचा तळ घुसळून नेमके शब्द वेचता तुम्ही. थेट भिडणारे

(६७)
फकिरीत फकीर राहील

होईन फकीर राणी केवळ तुझ्याचसाठी
झोळीत कोणी टाकेल जर तुजला माझ्यासाठी

भिक्षा मिळेल ऐसी तप फळले मजला वाटेल
संन्यासी होऊनी मज आश्रम गृहस्थ भेटेल

नाही कुणाचे चिंतन भक्ती अनन्या करणे
प्रेमात शक्ती इतुकी कण कण सुखाचे भरणे

डोळ्यात नाही पाणी येणार कधीच राणी
सांभाळीन जीवापाड तू माझी रातराणी

जपणे तुला हा जप ग, मिळविणे तुजला तप ग
चालेन कठीण वाट, जन्माची दे तू साथ ग

नाही मिळाली जर तू फकिरीत फकीर राहील
जगण्यात रस नाही बेफिकिरी फक्त राहील

दि.०२/०१/२२
सकाळी १०.३१ वा.

सम्यक ज्ञान आणि कमालीची आर्तता दोन्हींचा परिपाक म्हणजे भरजरी वैराग्य. अनुभव संपन्न रसमाधुर्य आणि समर्पण म्हणजे चिद्विलास. समरसून जगणे आणि मुक्तछंदी म्हणजे अळवा वरील दवबिंदू. जागृतावस्थेची परिसीमा गाठलेली फकीरी म्हणजे बेफिकीर अवस्था.

कोलाहला तील शांतता म्हणजे सुप्त नि:स्पंद शिवसूक्त.

त्रयातीत होऊ पाहणारी उन्मनी अवस्था...

कविता वेगळ्या स्तरावर घेऊन गेली.

(६८)
अंतर प्राजक्ताने हरले

पुन्हा उमलला पारिजातक
पुन्हा तुझी सय आली
तुझ्या नि माझ्या प्रीतफुलांनी
मनात जागा केली

अंगणात ते तुझे धावणे
अलगद हाती फुले वेचणे
मी मन हरखून तुला पाहणे
प्राजक्ताने गाली हासणे

देठ केशरी शुभ्र दलांच्या
मोहक संसारी डुंबून घे
सुगंध हळवे प्रीतही नाजूक
अलगद त्यांना तू चुंबून घे

ओंजळ भरली तुझी फुलांनी
ओंजळ माझ्या हाती झरू दे
परिमळ नेमके प्राजक्ताचे
तुझ्या प्रेमाने बघ मोहरू दे

कधी ना विसरेन मी प्राजक्ता
आणि प्रिया तू मज अनुरक्ता
क्षणात सुरभित होईल अंगण
वाचून घे तू माझे स्पंदन

आज जरी तू नसशील जवळी
हृदयी उमलते प्राजक्त कळी
प्रेम जपावे अंतरातले
अंतर प्राजक्ताने हरले

दि.०९/०१/२२
सकाळी ०८.३७ वा.

वा ! तुमचे शब्द माधुर्य जीवाला मोहित करते. तुमच्या कवितांचे शेवटचे कडवे भरजरी तलम वस्त्रासारखे भुरळ पाडते.

(६९)
लागे किनारी नाव

जाणे ज्याचे त्याला पुढती
हात दिलासा देईल
कधी कुणाचा सहज आधारही
बळ हत्तीचे देईल

हत्तीसाठी सुद्धा असते
प्रेरणा किती गरजेची
अवाढव्य ते शरीर आपुले
वाहून ते नेण्याची

माहूत त्याचा मित्र
देईल जर का हात
दिलाश्याने त्या गजराजही मग
चढवील तनु यानात

करणे असते ज्याचे त्याने
आपुले आपुले काम
तरीही स्नेहाचा एक कटाक्ष
लाखमोलाचे नाम

पापपुण्याचे संचित भोगणे
जीवन त्याचे नाव
निखळ साथ जर मिळते कुणाची
लागे किनारी नाव

दि.१३/१२/२१

अगदी खरी गोष्ट; पण सामान्यांसाठी तुमच्यासारख्या प्रज्ञा चक्षु असलेल्यांसाठी स्वयमेव मृगेंद्रता.

(७०)
उत्साहाची एक लहर मग

खळखळ खळखळ झरा वाहतो
झुळझुळणारे पाणी
पाय बुडवुनी शीतल स्पर्शी
थंडाव्याची कहाणी

किती असावे थकले जरीही
किंचित जळी बुडावे
थकव्याने शिणव्याने सहजी
विरुनी उंच उडावे

उत्साहाची एक लहर मग
मनात उसळून येईल
निसर्ग सुंदर भाव गूढ ते
मंथन घुसळून होईल

उगा फिरावे असे एकटे
रम्य निवांत स्थळी
अलगद पहावे आपुले हसरे
प्रतिबिंब हे जळी

गूजगोष्टी मग चालू द्याव्या
खुलास दिल खोलून
शब्देविण बघ कितीक द्याव्या
खोल भावना बोलून

दि.२८/०३ /२०२२
०७.२६ वा.

किती छान पेंटिंग आणि त्याला जिवंत करणारी तुमची कविता. मन लगेच त्या ओढ्यापाशी पाण्यात पाय बुडवून बसलंय, यायलाच तयार नाही, रमलंय तिथेच.

तुम्ही अतिशय संवेदनशील आहात त्यामुळे थेट हृदयाला साद घालता येते.

लेखिकेचा परिचय

- **डॉ. मंजूषा पंढरीनाथ कुलकर्णी,**

  पीएच. डी. (संस्कृत), नेट (संस्कृत), सेट (शिक्षणशास्त्र), एम.ए. (संस्कृत), एम.एड., राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ (महाराष्ट्र शासन, भारत) (सहाय्यक प्राध्यापक – संस्कृत)

  २३१ समर्थ अलंकार, सदनिका क्र. २, कवितांच्या बागेसमोर, विठ्ठल रुक्मिणी मंदिराजवळ, ज्योतीनगर, छ. संभाजीनगर – ४०० ००५

  ई–मेल : dr.manjushak@gmail.com

  मोबाइल : + ९१ ९८२२८ ३९४९१ । व्हाट्सएप; +९१ ९०८२१ ६१५२४

सध्या :

- **प्रशासकीय अधिकारी, मुख्यमंत्री कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई (महाराष्ट्र)** येथे राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ म्हणून कार्यरत.
- महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामध्ये राज्यात सर्वप्रथम स्थान अधिगत आणि राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ शासनसेवेमध्ये २२ वर्षांपासून कार्यरत.
- **संस्कृत सल्लागार मंडळाची सदस्य, साहित्य अकादमी, नवी दिल्ली. (https://sahitya-akademi.gov.in)**
- व्यापकदृष्ट्या मान्यताप्राप्त संस्कृत भाषातज्ज्ञ, **साहित्य अकादमी अनुवाद पुरस्कार २०२० प्राप्त,** उच्च शिक्षणातील शैक्षणिक विचारवंत, उच्च प्रशंसित कवयित्री, लेखिका, संशोधक आणि वक्ता.
- तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी लिखित ''वैदिक साहित्याचा इतिहास'' (२६० पृष्ठे) या **मराठी पुस्तकाचा (साहित्य अकादमी पुरस्कृत) संस्कृतमध्ये अनुवाद करण्याचा विशेष प्रतिष्ठेचा प्रकल्प** साहित्य अकादमीने प्रदान केला होता, जो पूर्णत्वाला जाऊन साहित्य अकादमीद्वारे अनुवाद प्रकाशित.
- आचार्य बाळाराव **सावरकर लिखित स्वातंत्र्यवीर सावरकर यांच्या चरित्राच्या (अंदाजे २००० पृष्ठांच्या) ४ खंडांचा अत्यंत सन्मानाचा संस्कृत अनुवाद प्रकल्प** स्वातंत्र्यवीर सावरकर राष्ट्रीय स्मारक, मुंबई यांनी स्वाधीन केला आहे. त्यापैकी प्रथम खंडाचा अनुवाद पूर्ण झालेला असून प्रकाशनाच्या मार्गावर.

- गेल्या २५ वर्षांपासून, भाषा, साहित्य, संस्कृती, कला, नाटक, शिक्षण आणि भाषेशी संबंधित विधायक कार्याचा प्रसार करण्याच्या ध्येयाने प्रेरित अन् कार्यरत आहे.
- संस्कृतच्या प्राध्यापिका, वसंतराव नाईक शासकीय कला आणि सामाजिक शिक्षण संस्था, नागपूर.
- **महाराष्ट्र शासनाच्या पहिल्या पूर्णवेळ महिला भाषा संचालक आणि महाराष्ट्र राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग, महाराष्ट्र शासनमध्ये प्रशासकीय अधिकारी** ह्या पदांवर कार्यभार सांभाळला.
- पुणे विद्यापीठातून पदवी आणि पदव्युत्तर शिक्षण पूर्ण केले
- तसेच पुण्यातील एसएनडीटी विद्यापीठामधून देखील बी.एड. आणि एम.एड. पूर्ण केले.
- एकाच वेळी पुणे विद्यापीठ आणि टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठात अव्वल येण्याचा बहुमान मिळवला.
- MPSC वर्ग-एक परीक्षेमध्ये संस्कृत या विषयामध्ये सर्वप्रथम येण्याचा बहुमान
- विविध राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय परिषदा, चर्चासत्रे आणि परिसंवादांमध्ये अनेक शैक्षणिक शोधनिबंध सादर केले आणि अनेक प्रतिष्ठित पुरस्कार जिंकले.

लक्षणीय योगदान :

डॉ. मंजूषा या भाषा, कला, नाटक, संस्कृती, प्रशासन, साहित्य आणि शिक्षण या क्षेत्रांमध्ये अनेक बहुमुखी भूमिकांमध्ये योगदान देत आहेत. त्या संस्कृतमधील एक प्रसिद्ध प्राध्यापिका, एक प्रसिद्ध वक्ता, एक विचारशील प्रवचनकार, एक वाचक, एक उद्घोषक, एकल-कलाकार-नाट्यकलावंत/सादरकर्त्या, एक कवयित्री, एक संशोधक, एक लेखिका आणि अशा अनेक क्षेत्रांमध्ये नैपुण्य असलेल्या विदुषी आहेत.

गेल्या काही वर्षांमध्ये डॉ. मंजूषा यांनी भाषिक संशोधन, अनुवाद, भाषा आणि कोशविकास आणि भाषा धोरणाची निर्मिती अशा अनेक महत्त्वपूर्ण क्रियाकार्यांचे नेतृत्व केले आहे. शिक्षण, साहित्य, प्रशासन आणि संस्कृती या

क्षेत्रातील त्यांच्या अद्भुत योगदानाबद्दल त्यांना अनेक पुरस्कार आणि सन्मानचिन्हांनी सन्मानित करण्यात आले आहे.

डॉ. मंजूषा यांनी मराठी कवितेच्या क्षेत्रात जागतिक स्तरावर विश्वविक्रमधारक अशी एक अनोखी ओळख निर्माण केली आहे आणि चरित्र, कविता, ललित आणि तात्त्विक तसेच वैचारिक लेखन अशा सर्व संबंधित शैलींमध्ये त्या एक उत्कृष्ट आणि प्रथितयश लेखिका म्हणून चमकत आहेत.

प्रकाशमार्गा: हे पुस्तक डॉ. प्रकाश बाबा आमटे यांच्या चरित्राचा (मराठी भाषेतील) डॉ. मंजूषा यांनी केलेला संस्कृत अनुवाद आहे ज्याला २०२० वर्षातील साहित्य अकादमीच्या अनुवाद पुरस्काराने गौरविले गेले. डॉ. आमटे यांच्या या अद्भुत जीवनप्रवासाचा संस्कृतमध्ये अनुवाद करण्यात डॉ. मंजूषा यशस्वी ठरल्या आहेत.

''**साहित्यिक व्रत**'' म्हणून गेल्या ६ वर्षांपासून, डॉ. मंजूषा रोज काव्यरचना रचत आहेत आणि प्रसारित करत आहेत. त्यानिमित्ताने मराठी कवितेतील 'हाय रेंज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड' मध्ये जागतिक विक्रम केल्याबद्दल महाराष्ट्राचे माजी राज्यपाल श्री. भगतसिंग कोश्यारी जी यांच्या हस्ते डॉ. मंजूषा यांचा सत्कार झाला आहे.

प्रकाशित पुस्तके –

- डॉ. मंजूषा यांनी मराठी, संस्कृत आणि इतर भाषांमध्ये अनेक उत्तम पुस्तके लिहिली आहेत आणि त्यांचे पहिले पुस्तक 'विवाह संस्कार' २०१० या वर्षी प्रकाशित झाले. त्यानंतर डॉ. मंजूषा यांनी संस्कृतमधील इतर अनेक पुस्तके प्रकाशित केली आहेत ज्यामध्ये श्यामस्य माता, विवेकानंदस्य विचारसौंदर्यम्, वेदकालीन स्त्रीरत्नानि, स्मृतिवचनानि, स्मृतिप्रतिपादित न्यायः, विवेकरत्नानि, प्रकाशमार्गा : अशी अनेक पुस्तके संस्कृतमध्ये रचली व अनुवादित केलेली आहेत. तर 'प्राचीन भारतीय समाज', 'सूर्य शक्ती और मानव', 'कौटिलीय अर्थशास्त्र', 'स्मृतीग्रंथ – भाग १ और २' ही त्यांची हिंदी भाषेतील पाच पुस्तके प्रकाशित झाली आहेत.
  त्यांच्या मराठीतील पुस्तकांमध्ये अनमोल विचार ठेवा – नचिकेता (लेखांचा संग्रह), लावण्यखणी (मराठी लावणी गाण्यांचा संग्रह), कणखरबाणा राणी

अहिल्या (अहिल्याबाई होळकर यांचे चरित्र), मृद्‌गंध (ग्रामीण मराठी भाषेतील कवितांचा संग्रह), एक पाती गवताची (ललित लेखसंग्रह), प्रीतसुधा, आरसपाणी-जीवनगाणी (मानवी जीवनावरील कवितांचा संग्रह), गोड-गोड पापा (बालकवितांचा संग्रह), सर्ग-निसर्ग, संतोष, उत्कर्ष, पूर्वा, सृष्टीगंध (निसर्गावरील कविता), नाथा पंढरीनाथा, ईश भाग्येश (देवभक्तीपर), मंगेश, आंदण (प्रासंगिक), रूप-स्वरूप (राधाकृष्ण), अलवार, मधुश्री (ऋतू), सुधांशु (चंद्र), दिव्यांतरी (सूर्य), बकुळफुले, अळुमाळु, सुरभी, (फुलांवरील कविता), खाणाखुणा (पशु), वैष्णवी (पक्षी), नादश्रुती, श्वेता (तिच्यावरील प्रीत कविता), स्वामिनी (स्त्रीजीवन - भाग १), मृणालिनी (स्त्रीजीवन - भाग २), प्रमिला (धरती-आकाश), लाघव वेळा (सकाळ-संध्याकाळ), मनमंदिरा, तेजशलाका, उदय, मंजुभारती (जीवनपर कविता), प्रियतमा शुभांगी, नेहा, सुधीर (त्याच्यावरील प्रीत कविता), मन्मनी, इंदुमती, मंजुश्री, मानसी (ललितलेख), बोल बरवे, मनस्विनी (रसिकप्रतिक्रिया - कवीश्वर) यांचा समावेश आहे.

याशिवाय विज्ञानातील संस्कृत, स्मृती धारा भाग-१ आणि भाग २, चतुरंग, शोधामृत, संस्कृत मराठी उखाणे, गौरवगाथा सूर्याची, जीवनचिंतन, भावमंजूषा, विचारकणिका, वेदकालीन स्त्रीरत्ने आणि अणुविज्ञानातील झंझावात - डॉ. अनिल काकोडकर, प्राचीन भारतीय समाज. ही पुस्तके देखील प्रकाशित आहेत. त्यांचे मराठीमध्ये 'मंजु मंजिरी' आणि 'सर्ग निसर्ग' नावाने ऑडिओ कवितासंग्रहही प्रकाशित झालेले आहेत.

प्रकाशनाच्या वाटेवरील पुस्तके -

(राधाकृष्ण) - श्रीरंग, कृष्णकांत, (निसर्गपर) - युगंधरा, (वेळा) - तेव्हा, (मिश्र कविता) - गंधराणी, हृदयस्पर्शी, कवडसा, मृण्मयी, अबोली, (ऋतू) - सहा सोहळे, नभ मोजताना, (पाऊस कविता) - श्रावणी, (गझल) - उल्का, (अन्य रसिक प्रतिक्रिया) -प्रतिसाद, रसिकवरा, हृदयतरंग, अनुबंध (वाट) - जरा रेंगाळले, (रसिकप्रतिक्रिया - कवीश्वर) - हृदयस्पर्शी, (फुले) - कामिनी, (रंग) - रंगतनु, (सर्वोत्कृष्ट कविता) - माझी कविता.

मिळालेले पुरस्कार :

पुरस्काराचे नाव आणि वर्ष –

- कोकण मराठी साहित्य परिषदेचा अत्यंत मानाचा २०२२-२३ चा ललित गद्य विभागातील द्वितीय क्रमांकाचा सौ. लक्ष्मीबाई व राजाभाऊ गवांदे पुरस्कार 'एक पाती गवताची' या ललितलेखसंग्रहास प्राप्त झाला आहे.
- शिक्षाश्री सन्मान – २०२४
- स्व. वा.ना. उत्पात स्मृती पुरस्कार – २०२३
- परळी भूषण पुरस्कार २०२३
- मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय २०२३ पुरस्कार (गौरव गाथा सूर्याची साठी)
- संस्कृत भाषा सभा नाशिक, महाराष्ट्र तर्फे डॉ. व्ही. एम. गोगटे स्मृती पुरस्कार २०२३
- अखिल ब्राह्मण मध्यवर्ती संस्था, नाशिक २०२२ तर्फे सन्मान आणि सत्कार
- अखिल देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण मध्यवर्ती मंडळ, वडोदरा तर्फे ''साहित्य रत्न'' पुरस्कार २०२२
- सरस्वतीदेवी विद्या विकास ट्रस्ट पुरस्कार २०२२
- प्रेमचंद सन्मान २०२२
- अणुविज्ञानातील झंझावात : डॉ. अनिल काकोडकर – ३ राज्यस्तरीय पुरस्कार प्राप्त
- महात्मा फुले राज्यस्तरीय बाल-साहित्य पुरस्कार (महाराष्ट्र साहित्य प्रतिष्ठान) २०२१
- राज्यस्तरीय संत नामदेव चरित्र साहित्य पुरस्कार २०२०
- लेखक सुनील रंगराव देसाई राज्यस्तरीय बाल-साहित्य पुरस्कार २०२९
- संस्कृतसाठी साहित्य अकादमी अनुवाद पुरस्कार २०२०
- राष्ट्रपती पुरस्कार विजेते दिवंगत व्ही.डी. सर्जे गुरुजी प्रतिष्ठानचा जीवन गौरव पुरस्कार २०१८

- पत्रकार उत्कर्ष समिती (मुंबई)चा राज्यस्तरिय आदर्श शिक्षक पुरस्कार २०२७
- शेतकरी शिक्षण प्रसारक मंडळ आष्टी जि. बीड (महाराष्ट्र) चा राज्यस्तरीय आदर्श पुरस्कार
- द्वारका प्रतिष्ठानचा राज्यस्तरीय सर्वोत्कृष्ट प्रशासक पुरस्कार
- गोस्वामी संत तुलसीदासकृत रामचरित मानस पुरस्कार २०२६
- राज्यस्तरीय दैनिक भास्कर महिला पुरस्कार २०१२
- राज्यस्तरीय लोकमत सखी सम्राज्ञी पुरस्कार २०१२
- दिल्ली संस्कृत अकादमी, अखिल भारतीय-नवोदित - संस्कृत कवि प्रतियोगिता पुरस्कार २०१२
- लोकमत माझी आई पुरस्कार २०१२
- राज्यस्तरीय महिला गौरव पुरस्कार २०११
- संस्कृत नाट्य महोत्सव - संहितालेखन प्रथम पारितोषिक २०११
- संस्कृत नाट्य महोत्सव - नाट्य द्वितीय पारितोषिक २०११
- राज्यस्तरीय विद्यारत्न पुरस्कार २०११
- राज्यस्तरीय विद्यारत्न पुरस्कार २०१०
- S.N.D.T. महिला विद्यापीठ, सर्वतृतीया २००१
- मध्यप्रदेश संस्कृत अकादमी राष्ट्रीय निबंध रचना पुरस्कार १९९८
- महाराष्ट्र राज्यशासन संस्कृत प्राविण्य पुरस्कार १९९८

- **Digital Content :**

अ.क्र.	तपशील	लिंक
१	सखी सह्याद्री मुलाखत, दि. १०-१०-२०२४	https://www.facebook.com/share/v/FmEuAjAVeKGrunYB/?mibextid=WC7FNe
२	सोनाली नवांगुळ, डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांना साहित्य अकादमीचा अनुवादासाठी पुरस्कार	https://www.loksatta.com/pune-news/sonali-nawangul-dr-manjusha-ku-lakarni-sahitya-akademi-award-for-translation-akp-94- 2600116 ?utm_source =whatsapp_web & utm_medium =social& utm_campaign=socialsharebuttons
३	''आपल्यालाच आपला प्रकाश होता आलं पाहिजे.'' साहित्य अकादमीचा पुरस्कार मिळाल्या नंतर मंजुश्री यांनी दिलेला हा संदेश आपल्या सर्वांसाठी साहित्य अकादमी पुरस्कार विजेत्या डॉ. मंजूषा कुलकर्णी MaxWoman वर.	https://youtu.be/Lqu-YF4G-rw
४	डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांना साहित्य अकादमी पुरस्कार	https://www.madhyamvruttseva.com/डॉ-मंजूषा-कुलकर्णी-यांचा/

५	महाराष्ट्राचे माननीय राज्यपाल यांचे ट्वीट	<https://twitter.com/mah a_governor/status/ @maha_governor 1439559856764030979 ?s=08 <https://twitter.com/mah a_governor/status/143955 9859536482304?s=08
६	संस्कृत भाषाव्रताचा सन्मान 'प्रकाशवाटा' या डॉ. प्रकाश आमटे यांच्या आत्मचरित्राचा संस्कृत अनुवाद डॉ. कुलकर्णी यांनी 'प्रकाशमार्गा:'	https://www.loksatta.com //lokrang/sahitya- akademi-award-for- translation-autobiography- of-prakash- amte-poet-prof-dr- manjusha-kulkarni- prakashwata-zws- 70-2612674/lite/ ?utm_source=whatsapp_ web&utm_medium=social& utm_campaign=socials harebuttons
७	https://mr.wikipedi a.org	https://mr.wikipedia.org/ wiki/मंजूषा_कुलकर्णी
८	प्रा.डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांचा महाराष्ट्र राज्याच्या मा. राज्यपालांच्या हस्ते अभिनव साहित्यिक विक्रम केल्याबद्दल सत्कार	https://youtu.be/ 6x7BRzz_seo

९	प्रशासक आणि संस्कृत विद्वान - डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांच्याशी भेट (डीडी न्यूजद्वारे)	https://youtu.be/ 7a5dNUZKnRk
१०	@MahaGovtMic	https://twitter.com MahaGovtMic/status 1476551366352924 672?s=08
११	कवयित्री डॉ.मंजूषा कुलकर्णी यांचा जागतिक काव्य विक्रम केल्याबद्दल राज्यपालांच्या हस्ते सत्कार 'साहित्यिक व संतांनी देश एकसूत्रात बांधला' भगतसिंह कोश्यारी	https://twitter.com/ InfoVidarbha/status/ 1418559733921816 580?s=20
१२	साहित्याच्या पारावर डॉ. मंजूषा कुलकर्णी सखी सह्याद्री – डीडी सह्याद्री दूरदर्शन मुंबई	https://youtu.be/ VEJcY4GX7tg
१३	सखी सह्याद्री	<https://youtu.be/IT LxInwuJc ; https:/ youtu.be/7a5dNUZKnRk
१४	खास कार्यक्रम / नवदुर्गासह डॉ.मंजूषा कुलकर्णी / नवरात्री स्पेशल / सकाळ मीडिया	https://youtu.be/ m1Ot_LzxI4k

१५	मनीषा नवपुते यांची फेसबुक पोस्ट	https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1266533350529198id=100015176343763&sfnsn=wiwspwa
१६	संजीव खानझोडे यांची फेसबुक पोस्ट	https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=4429100480484776 id=100001546044035 sfnsn=wiwspwa
१७	ऑडिओ अल्बम – ''सर्ग_निसर्ग'' ऑडिओ अल्बम – ''मंजुमंजिरी''	<https://vy6s8.app.goo.gl/NKnJ> https://vy6s8.app.goo.gl/A8Z5
१८	Special Screening of 100th Episode of Mann Ki Baat from Raj Bhavan	https://www.youtube.com/live/7-dyWQaLA?si=mid7qSf_HIM6WQ8q
१९	स्वामी विवेकानंद व्याख्यान : भाग – १	https://youtu.be/TrNMBV_ysf8?feature=shared
२०	स्वामी विवेकानंद व्याख्यान : भाग –२	https://youtu.be/NpvMk-Pu4dOs?si=typfHtOvNg-1hDXgT

सारांश :

- एकूण अनुभव (शैक्षणिक) : २२ वर्षे
- एकूण अनुभव (प्रशासकीय) : १३ + वर्षे
- व्याख्याने आणि भाषणे : १००० पेक्षा जास्त
- प्रवचने : ५०० हून अधिक
- शोधनिबंध प्रकाशित : १०० हून अधिक
- स्वलिखित पुस्तके (प्रकाशित) : ८१
- स्वलिखित पुस्तके (आगामी) : २२
- संशोधन प्रकाशने : १६
- परिषद / सेमिनार / कार्यशाळेत सहभाग (आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरीय) : ४०
- परिषद / सेमिनार / कार्यशाळेत स्रोत-व्यक्ती / तज्ज्ञ म्हणून सहभाग : २०० हून अधिक
- पुरस्कार : २०० पेक्षा जास्त
- मिळालेल्या शिष्यवृत्ती : ९
- डॉ. मंजूषा यांच्या मार्गदर्शनात पीएच.डी. पदवी प्राप्त विद्यार्थी : ०५
- डॉ. मंजूषा यांच्या मार्गदर्शनात पीएच.डी. संशोधन कार्य सुरू असलेले विद्यार्थी : ०४

• • •